

Sociology of Body and its Implications in Human Rights

Abbas Gorgi^{*1}, Ali Asghar Moghaddas², Javad Gorgi³

Received: March. 14, 2017; Accepted: Oct. 28, 2017

Extended Abstract

The purpose of this article is to study the Turner's works in the field of sociology of body and its relationship with human rights. Although the study of citizenship has been an important development in contemporary sociology, the nature of rights has been largely ignored. Only in the 1990s the works of Bryan Turner led to the development of a new sociology of human rights. This article defends the claim that human rights is a legitimate subject of inquiry for sociologists. Method of recent article is documentary. Turner sociological studies in the field of medical, body, human rights and religion can be an example of multidisciplinary and interdisciplinary studies in humanities. Turner, in his works has tried to take advantage of concepts and findings of sociology of body, politics and philosophical anthropology, as well as embodiment and vulnerability and find materialist basis for defending human rights universal claims. He knows sociology of body as a basis for the defense of human rights universal concepts and alternative discourse to the natural law tradition. According to him, human rights as an institution beyond citizenship, is a substitute for citizenship and its challenges. In summary, The article argues that a sociology of human rights is very important, because, there are obvious limitations to the idea of citizenship which is based on membership of a nation state. Therefore, human rights as a sociological concept is an important supplement to the existing idea of citizenship.

Keywords: Sociology of Body, Embodiment, Vulnerability, Human Rights, Citizenship, Cosmopolitan Virtue

---

1. PhD in Sociology, Ministry of Cooperatives, Labour and Social Welfare, Tehran, Iran (Corresponding Author).

✉ abbasgorgi@yahoo.com

2. Associate Professor in Sociology, Faculty of Social Science, University of Shiraz, Shiraz, Iran.

✉ moqadas@shirazu.ac.ir

3. Expert of Legal Studies, Faculty of Law, University of Kangavar, Tehran, Iran.

✉ Javadgorgi62@gmail.com

Introduction

Typically, discussion about body has always been considered as one of the dominant issues in the history of human thoughts. However, sociology of body has been created by Bryan S. Turner's theoretical efforts in mid-1980s, for the first time (Nettleton, 1998). Turner sociological studies in the field of medical, body, human rights and religion can be an example of multidisciplinary and interdisciplinary studies in humanities.

Purpose

The purpose of this article is to study the Turner's works in the field of sociology of body and its relationship with human rights. Therefore, the present study is to investigate the relationship between embodiment and human rights in the framework of interdisciplinary studies.

Methodology

Method of this article is documentary. Therefore, the method of gathering and analyzing data is documents studies.

Discussion

Turner, emphasizes on the pivotal importance of body in sociology and current social theory, under the influence of a range of social theorists and philosophical anthropologists such as Nietzsche, Heidegger, Foucault, Marx, Berger and Luckmann and Gehlen. Turner, affected by epistemological pragmatism, has used different theoretical approaches for understanding social problems in his studies. By criticizing the paradigmatic boundaries, Turner tried to connect together adversary paradigms in different fields of social theory. He considers paradigmatic boundaries as an artificial and false issue which is resulted from subject and object dualism. Turner, by assumption of a post-Cartesian situation, tried to connect these two levels by compilation of foundationalist and constructionist approaches.

In addition to the sociology of the body, Turner has played an important role in the formation of the sociology of human rights as an interdisciplinary knowledge in 1990s. In his works, he has made an effort to find a materialistic basis for defending the universal claims on human rights by taking advantages of concepts and findings of the sociology of the body, politics and philosophical anthropology like embodiment and vulnerability. For the first time, Turner has developed the sociology of human rights in an article as "An outline of a theory of human rights", in 1993. Before that, sociology discussed about human rights just through citizenship studies. Therefore, sociology did not have a valid theoretical approach of human rights (Turner, 1993). In this period of time, he tried to find a materialistic basis for defending the universal claims on human rights by taking advantages of findings of the sociology of the body, especially the concept of embodiment and vulnerability. Turner, considers the sociology of the body as a basis for defending the universal concepts of human rights and an alternative negotiation for natural rights tradition. In his opinion, human rights, as an institution more than citizenship, is a proper alternative for citizenship and its related challenges.

Turner, defends the universal human rights against cultural relativists based on foundationalist ontology. For this reason, he believes that the sociology of human rights needs a meta-theoretical model. He knows common embodiment and vulnerability as a meta-theoretical model of the sociology of human rights. He tried to restore the existence loss in objective and abstract explanation of human rights based on materialistic groundings such as embodiment and vulnerability. According this, from Turner's point of view, human rights can be defined as a set of global and universal principles; because, human beings are involved in common ontology which has a root in their embodiment and common vulnerability. However, sociology entrance in human rights has had different consequences. One of the results of the formation of the sociology of human rights, is a change in existent orientations in the studies of social problems so that issues like inequality, poverty and gender discrimination and racism, are not social problems but they are a type of human rights violations (Frezzo, 2011). Additionally, the appearance of the sociology of human rights and entrance of sociology in global governance, have made fundamental challenges in sociology, as a single and monodisciplinary knowledge in contrast to a view that considers sociology as a multidisciplinary and interdisciplinary knowledge. This issue has pushed the traditional boundaries of sociology as a monodisciplinary knowledge. In his belief, considering human rights as a social and experimental phenomenon, sociology can play an important role in the human rights development. Then, one of the main duties of the sociology of human rights, as an interdisciplinary knowledge, is determination of necessary infrastructures for human rights growing in different societies; because it seems that only training the human rights and taking place legal actions, is not sufficient to realize this aim (Horowitz, 2007). Thus, Turner from a critical point of view, emphasizes on rebuilding and reconnecting the morality, politics and moral and practical commitment of society.

Conclusion

In conclusion, among current sociologists, Turner has had a dominant role in current flows of social theory and various fields of society. His importance in current sociology is basically because of his innovations in various fields of sociology so that some of these fields such as the sociology of the body and the sociology of human rights has been created by him for the first time. The importance role of Turner in the sociology of human rights is because of not only moral defending the human rights claims, but also for using foundationalist ontology against social constructionists who consider human rights and its claims as a historical and relative issue. Turner, in his studies, based on foundationalists viewpoint, made an effort to response to many criticisms on abstract nature of human rights through finding an experimental and materialistic grounding like body, embodiment and pain to defend the universal claims on human rights. Considering this target, Turner identifies connecting and reconciling a minimalistic version of foundationalism to constructionism as his strategy in creation of the sociology of human rights. In his opinion, at the absence of a strength grounding, human rights is only considered a social construction and allocated to western culture so that nowadays, many critics believe that in this era, human rights has been changed into moral ideology of the emperors and an approach for powering western countries through humanitarian interventions and showing off the war as a humanitarian action. Therefore, foundationalist ontology is not only a universal grounding to investigate

Abstract

human rights violations, but also, in practice, it inhibited constructing of human rights in a variable and conditional way. To sum up, foundationalism is not only compatible to but also supplement of constructionism. So, it is possible to study human rights as a social construction, without lowering it to a powering and profiteering approach.

Novelty

The importance role of Turner current sociology is basically because of his innovations in various fields of sociology so that some of these fields such as the sociology of the body and the sociology of human rights has been created by him for the first time. Only in the 1990s the works of Bryan Turner led to the development of a new sociology of human rights. In sum, Turner sociological studies in the field of medical, body, human rights and religion can be an example of multidisciplinary and interdisciplinary studies in humanities.

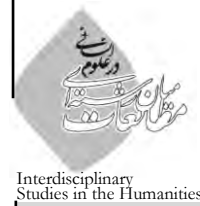
Interdisciplinary
Studies in the Humanities

Vol. 10
No. 1
Winter 2017

Bibliography

- Agamben, G. (2007). *Vasāyē-e bihadaf: Yāddāsthāyi darbāre-ye siyāsāt* [Means without end notes on politics] (O. Mehregan, & S. Najafi, Trans.). Tehran, Iran: Češme. (Original work published in 2000)
- Agamben, G. (2007). *Vaz'iyat-e estesnāyi* [Stato di eccezione] (P. Imani, Trans.). Tehran, Iran: Ney. (Original work published in 2005)
- Bahrani, M. (2010). Miyānreštei be masābe-ye mas'uliyat: Negāhi hanjāri [Interdisciplinary as responsibility]. *Journal of Interdisciplinary Studies in The Humanities*, 3(1), 1-20. doi: 10.7508/isih.2011.09.001
- Cockerham, W. (2005). *The Blackwell Company on to medical sociology*. Oxford: Blackwell Publishing Ltd.
- De Feyter, K., & Pavlakos, G. (2008). *The tention between group rights and human rights: A multidisciplinary approach*. Oxford and Portland, Oregon. Hart Publishing.
- Elliott, A. (2010). *The Routledge Companion to social theory*. London and NewYork: Routledge.
- Elliott, A., & Turner, B. S. (2001). *Profiles in contemporary social theory*. London. Sage Publication.
- Elliott, A., & Turner, B. S. (2003). Introduction: Toward the ontology of frailty and rights. *Journal of Human Rights*, 2(2), 129-136. <https://doi.org/10.1080/14754830322000078134>.
- Frezza, M. (2011). Sociology of human rights in the post-development era. *Sociology Compass*, 15(3), 203-214. doi: 10.1111/j.1751-9020.2011.00361
- Gear, A. (2010). *Redirecting human rights: Facing the challenge of corporate legal humanity*. Great Britain: Palgrave Macmillan.
- Horowitz, L. (2007). Product review: Integrating human rights and human nature. *Contemporary Sociology*, 36(5), 420-422. doi: 10.1111/1467-954X.00333
- Howson, A., & Inglis, D. (2001). The body in sociology: Tensions inside and outside sociological thought. *Sociological Review*, 49(3), 297-317. doi: 10.1111/1467-954X.00333
- Hynes, P., & Lamb, M., Short, D., Waites, L. (2010). Introductoin sociology and human rights: Confrontaions, evasions and new engagements. *The Internatoinal Journal of Human Right*, 14(6), 811-832. doi: 10.1080/13642987.2010.512125
- Mauss, M. (1970). Techniques of the body. *Economy and Society*, 2(1), 70-88. Doi: 10.1080/03085147300000003
- Nabavi, S. A. (2016). Motāle'āt-e miyānreštei va takassor-e raveššenāxti: Barxi molāhezāt va pišnahādā [Interdisciplinary studies and methodological plurality: Some considerations and suggestions]. *Journal of Interdisciplinary Studies in The Humanities*, 8(2), 57-74. doi: 10.22035/isih.2016.216

Interdisciplinary
Studies in the Humanities

Abstract

- Nash, K. (2015). *The political sociology of human rights*. London: Cambridge University Press.
- Nettleton, S., & Watson, J. (1998). *The body in every day life*. London: Routledge.
- Turner, B. S. (1990). The interdisiplinary curriculum from social medicine to postmodernism. *Sociology of Health and Illness*, 12(1), 1-23. doi: 10.1111/j.1467-9566.1990.tb00063
- Turner, B. S. (1992). *Max Weber: From history to modernity*. London, NewYork: Routledge.
- Turner, B. S. (1992). *Regulating bodies: Essays in medical sociology*. London and NewYork: Routledge.
- Turner, B. S. (1993). Outline of a theory of human rights. *Sociology*, 27(3), 489-512. doi: 10.1177/0038038593027003009
- Turner, B. S. (1995). *Medical power and social knowledge*. London: Sage.
- Turner, B. S. (1997). A Neo-Habbesian theory of human rights: A reply to Malcolm Waters. *Sociology*, 31(3), 565-571.
- Turner, B. S. (1999). *Classical sociology*. London: Sage Publication.
- Turner, B. S. (2001). Cosmopolitan virtue: On religion in a global age. *European Journal of Social Theory*, 4(2), 132-152.
- Turner, B. S. (2004). *The new medical sociology: Social forms of health and illness*. New York: London. Norton and Company.
- Turner, B. S. (2006). *Body. Theory, Culture, Society*, 23(2), 223-236.
- Turner, B. S. (2006). *Vulnerability and human rights (Essays on human rights)*. University Park: University of Pennsylvania Press.
- Turner, B. S. (2007). The enclave society: Towards a sociology of immobility. *European Journal if Social Theory*, 10(2), 287-303.
- Turner, B. S. (2008). *The body and society. Explorations in Social Theory*. Oxford: Blackwell.
- Turner, B. S. (2009). T. H. Marshal, Social rights and english national identity. *Citizenhip Studies*, 13(1), 65-73. doi: 10.1080/13621020802586750
- Turner, B. S. (2009). *The new Blackwell Compansion to social theory*. Blackwell Publishing. Ltd.
- Turner, B. S. (1999). Reassessing the body: A review essay. *A Review Essay, Health, Risk, Society*, 1(2), 231-232. doi: 10.1080/13698579908407021
- Turner, B. S., & Rojek, C. (2001). *Society and culture: Principles of scarcity and solidarity*. London. Sage Publication.
- Waters, M. (1996). Human rights and the universalisation of interests: Towards a social constructionist approach. *Sociology*, 30(3), 593-600. doi: 10.1177/0038038596030003011
- Wiliams, S., & Bendelow, G. (1998). *The lived body: Sociological themes, embodied issues*. London, New York: Routledge.
- Wiliams, S., Birke, L., & Bendelow, G. (2003). *Debating biology: Sociological reflections on health, medicine and society*. London and NewYork: Routledge.

جامعه‌شناسی بدن و دلالت‌های آن در حقوق بشر

عباس گرگی^۱، علی‌اصغر مقدس^۲، جواد گرگی^۳

دریافت: ۱۳۹۵/۱۲/۲۴؛ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۸/۰۶

چکیده

هدف این مقاله مطالعه آثار ترنر درباره جامعه‌شناسی بدن و نسبت آن با حقوق بشر است. اگرچه مطالعه شهروندی در جامعه‌شناسی معاصر رشد قابل توجهی داشته است، اما از ماهیت حقوق در این رشته به‌طور گسترده غفلت شده است. تنها در دهه ۱۹۹۰ آثار برایان ترنر، سبب توسعه جامعه‌شناسی نوین حقوق بشر شد. این مقاله از این مدعا که حقوق بشر موضوعی مشروع و قابل قبول برای پژوهش جامعه‌شناسان است، دفاع می‌کند. روش گردآوری داده‌ها در این مقاله، استنادی است. مطالعات جامعه‌شناختی ترنر در حوزه‌های پزشکی، بدن، حقوق بشر و دین را می‌توان نمونه‌ای از مطالعات چندرشته‌ای و میان‌رشته‌ای در قلمرو علوم انسانی دانست. ترنر، در آثار خود تلاش کرده است با بهره‌گیری از مفاهیم و یافته‌های جامعه‌شناسی بدن، سیاست، و انسان‌شناسی فلسفی، مانند جسمانیت و آسیب‌پذیری، مبنایی ماتریالیستی برای دفاع از دعای عام حقوق بشر بیابد. او جامعه‌شناسی بدن را پایه‌ای برای دفاع از مفاهیم جهان‌شمول حقوق بشر، و گفتمانی جایگزین برای سنت حقوق طبیعی می‌داند. به‌زعم وی، حقوق بشر به‌عنوان نهادی فراتر از شهروندی، جایگزین مناسبی برای شهروندی و چالش‌های مرتبط با آن است. روی هم رفته، براساس استدلال این مقاله، جامعه‌شناسی حقوق بشر، اهمیت فراوانی دارد، زیرا مفهوم شهروندی که خود بر عضویت در یک دولت مبتنی است، دارای محدودیت‌های آشکاری است؛ بنابراین، حقوق بشر به‌عنوان یک مفهوم جامعه‌شناختی، مکمل مهمی برای اندیشه موجود شهروندی است.

کلیدواژه‌ها: جامعه‌شناسی بدن، جسمانیت، آسیب‌پذیری، حقوق بشر، شهروندی، فضیلت‌های جهان‌شمول

۱. دانش‌آموخته دکتری جامعه‌شناسی، رئیس مرکز تحقیقات و تعلیمات حفاظت فنی و بهداشت کار، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

headmarkaz@mcls.gov.ir ✉

۲. دانشیار، رشته جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.

moqadas@shirazu.ac.ir ✉

۳. کارشناس مطالعات حقوقی، دانشکده حقوق، دانشگاه کنگاور، تهران، ایران.

Javadgorgi62@gmail.com ✉

مقدمه

بحث از بدن، همواره به‌عنوان یکی از موضوعات عمده در تاریخ اندیشه بشر مطرح بوده است؛ با این حال به‌لحاظ مفهومی- بدن و امر جسمانی همواره نقطه مقابل امر اجتماعی بوده‌اند. از حیث تاریخی، ریشه این دوگانگی را می‌توان در تفکر فلسفی یونان باستان یافت. در نظریه مُثل افلاطون، جهان مادی و واقعیت‌های فیزیکی، نظیر بدن، در مرتبه پایین‌تری از صورت‌های ناب قرار داشتند. در دیدگاه ارسطو نیز انسان ناطق تنها زمانی بر عرصه ضرورت و جهان طبیعت چیره می‌شود که دولت‌شهر را به‌عنوان عرصه‌ای برای گفتمان عمومی و عقلانی تأسیس کند؛ از این‌رو، ارسطو جهان طبیعت و زیست‌شناختی را عرصه‌ی نیاز و ضرورت و دولت‌شهر را عرصه سیاست، انتخاب، تصمیم‌گیری، و قضاوت می‌دانست؛ با این‌حال، میراث تفکر یونانی با پیدایش مسیحیت تقویت شد. در الهیات مسیحی به‌ویژه در آثار پل قدیس، بدن در تقابل با ماهیت روحانی انسان قرار داشت که در نتیجه آن، خواست‌ها و نیازهای جسمانی و مادی برآمده از آن نیز باید به‌واسطه زهد و پارسایی تنظیم و کنترل شود. این تمایز حتی پس از شکل‌گیری فلسفه و معرفت‌شناسی مدرن نیز در آثار دکارت تداوم یافت (ترنر^۱، ۲۰۰۹، ۴۸)؛ بنابراین، پیدایش علم و معرفت‌شناسی مدرن نیز باعث از بین رفتن این تقابل نشد. در نتیجه، تقابل دکارتی ذهن و عین، در اندیشه غرب جایگاه مستحکمی یافت. براساس این تقابل، علم مدرن در دو قلمرو متمایز رشد کرد؛ در قلمرو علوم طبیعی، «بدن عینی^۲» و در حوزه علوم اجتماعی و فرهنگی، «ذهن» به موضوع اصلی پژوهش تبدیل شد. بر این اساس، و بر^۳ هدف جامعه‌شناسی را تفسیر کنش معنادار و درک نظام معانی مشترک کنشگران تعریف کرد؛ از این‌رو، بی‌توجهی علوم طبیعی به بدن زیسته^۴ و علل روان‌شناختی و اجتماعی بیماری‌ها، ریشه در چنین تقابلی دارد (ترنر، ۱۹۹۲، ۳۵).

با این‌حال، یکی از پیش‌نیازهای ضروری در همگرایی علوم مختلف و پیدایش مطالعات میان‌رشته‌ای در دهه‌های اخیر، گذار از تقابل‌های متعارف عین و ذهن در قلمرو معرفت بوده است؛ به‌گونه‌ای که گرایش به مطالعات میان‌رشته‌ای درباره بدن و حقوق بشر، تنها با فرارفتن از این تقابل‌ها امکان‌پذیر شده است (هاوسون و اینگلیس^۵، ۲۰۰۱، ۲۹۸).

از سوی دیگر، در پی تحولات معرفت‌شناختی و چرخش فرهنگی در نظریه اجتماعی معاصر

فصلنامه علمی - پژوهشی

۱۲۶

دوره دهم
شماره ۱
زمستان ۱۳۹۶

1. Turner
2. objective body
3. Weber
4. lived body
5. Howson and Inglis

و پیدایش «پسامدرنیسم، مطالعات فرهنگی، و پسااستعمارگرایی»، بدن به مسئله محوری در نظریه اجتماعی تبدیل شد. چنان‌که با پیدایش جنبش‌های نوین اجتماعی مانند «فمینیسم و همجنس‌گرایی»، بدن به امری سیاسی تبدیل شد و علاقه‌مندی به مطالعه بدن اقلیت‌ها و انتقاد از بدن بهنجار^۱ به پیروی از آثار فوکو، افزایش یافت (الیوت^۲، ۲۰۱۰، ۱۱۰).

در کنار تحولات معرفتی و سیاسی، رشد و گسترش فناوری‌های پزشکی و مهندسی ژنتیک، پیشرفت‌های به‌وجودآمده در عرصه پیوند اعضا و ترمیم بدن، و افزایش طول عمر انسان، چالش‌های اخلاقی، اجتماعی، و حقوقی گسترده‌ای را در مورد آینده بشریت، حقوق بدن، و «حق کنترل انسان بر حیات خود و مرگ خودخواسته^۳» ایجاد کرده است (کاکرهام^۴، ۲۰۰۵، ۷۵). با توجه به چنین زمینه‌هایی، جامعه‌شناسی بدن برای نخستین بار در اواسط دهه ۱۹۸۰ با تلاش‌های نظری برای بیان اس‌ترنر مطرح شد (نتلتون^۵، ۱۹۹۸، ۱۰۱). ترنر، با تأثیرپذیری از طیفی از نظریه‌پردازان اجتماعی و انسان‌شناسان فلسفی مانند نیچه، هایدگر، فوکو، مارکس، برگر، لوکمان، و گلن، بر اهمیت محوری بدن در جامعه‌شناسی و نظریه اجتماعی معاصر تأکید می‌کند. علاوه بر جامعه‌شناسی بدن، ترنر در دهه ۱۹۹۰ نقش بسزایی در شکل‌گیری جامعه‌شناسی حقوق بشر، به‌عنوان دانشی میان‌رشته‌ای، داشته است. او در این دوره تلاش کرد با بهره‌گیری از یافته‌های خود در حوزه جامعه‌شناسی بدن، به‌ویژه مفاهیم «جسمانیت^۶» و «آسیب‌پذیری^۷»، مبنایی ماتریالیستی برای دفاع از دعوای عام حقوق بشر بیابد. با این حال، ورود جامعه‌شناسی به موضوع حقوق بشر، پیامدهای مختلفی داشته است. یکی از پیامدهای شکل‌گیری جامعه‌شناسی حقوق بشر، تغییر در جهت‌گیری‌های موجود در مطالعه مسائل اجتماعی بوده است؛ به‌این ترتیب که موضوعاتی مانند نابرابری، فقر، و تبعیض‌های جنسیتی و نژادی، دیگر نه یک مسئله اجتماعی، بلکه نوعی نقض حقوق بشر تلقی می‌شود (فرزو^۸، ۲۰۱۱). علاوه بر این، پیدایش جامعه‌شناسی حقوق بشر و ورود جامعه‌شناسی به عرصه حاکمیت جهانی، چالش‌های اساسی‌ای را در رشته جامعه‌شناسی به‌عنوان دانشی واحد و تکرشته‌ای، در مقابل دیدگاهی که جامعه‌شناسی را دانشی چندرشته‌ای و میان‌رشته‌ای می‌داند، ایجاد کرده است. این امر

1. normal body
2. Elliott
3. euthanasia
4. Cockerham
5. Nettleton
6. embodiment
7. vulnerability
8. Frezzo

مرزبندی‌های متعارف جامعه‌شناسی به‌عنوان دانشی تک‌رشته‌ای را تغییر داده است؛ بنابراین، جامعه‌شناسی حقوق بشر از ابتدای پیدایش آن در دهه ۱۹۹۰ تاکنون، با چالش‌های مهمی در مورد تک‌رشته‌ای بودن یا میان‌رشته‌ای بودن روبه‌رو شده است (فرزو، ۲۰۱۱، ۲). براین اساس، ترنر در مطالعات خود درباره بدن، شهروندی، و حقوق بشر، ضمن استفاده از رشته‌های مختلف علمی، از منظری چندفرهنگی و میان‌رشته‌ای به طرح دیدگاه‌های خود می‌پردازد و به این ترتیب، از محدودیت‌های جامعه‌شناسی به‌عنوان دانشی تک‌رشته‌ای، رهایی می‌یابد.

تحولات معرفت‌شناختی در دهه‌های اخیر، به‌کارگیری رویکردهای چندرشته‌ای و میان‌رشته‌ای در مطالعات حقوق بشر را به امری ضروری تبدیل کرده است، زیرا شناخت و ارزیابی عملکرد حقوق بشر در یک زمینه خاص، براساس بسترهای ملی، منطقه‌ای، و جهانی و متغیرهای مختلف حقوقی، اجتماعی، سیاسی، و اقتصادی، مستلزم ترکیب دانش و یافته‌های به‌دست‌آمده از رشته‌های مختلف و توسعه رویکردهای چندرشته‌ای و میان‌رشته‌ای است (دی فایتر^۱ و همکاران، ۲۰۰۸؛ هینس^۲ و همکاران، ۲۰۱۰).

در بخش‌های بعدی این مقاله تلاش شده است رویکرد نظری و روش‌شناختی برایان اس ترنر در مورد جامعه‌شناسی بدن و رابطه آن با مفهوم حقوق بشر و همچنین، مناقشات مطرح‌شده در این زمینه از سوی سازه‌گرایان اجتماعی^۳ - که منجر به پیدایش جامعه‌شناسی حقوق بشر در دهه ۱۹۹۰ شد - بررسی شود. با توجه به این امر، برخی از پرسش‌های محوری این مقاله عبارتند از:

۱. دلایل غفلت جامعه‌شناسان از مطالعه حقوق بشر چیست؟
۲. مطالعات ترنر در حوزه جامعه‌شناسی بدن، چه سهمی در تحلیل حقوق بشر و همچنین، پیدایش جامعه‌شناسی حقوق بشر به‌عنوان دانشی میان‌رشته‌ای داشته است؟
۳. آیا مبنا و شالوده عام و جهان‌شمولی برای استقرار حقوق بشر، وجود دارد؟
۴. ترنر از چه بنیان‌های تجربی و جامعه‌شناختی‌ای برای دفاع از گزاره‌های عام و انتزاعی حقوق بشر استفاده کرده است؟
۵. چه روابطی بین دولت‌ملت‌ها، حقوق اجتماعی شهروندان، و حقوق بشر وجود دارد؟
پیش از پاسخ دادن به این پرسش‌ها، به‌اختصار مهم‌ترین اصول هستی‌شناختی، معرفت‌شناختی، و روش‌شناختی حاکم بر نظریه‌های ترنر معرفی می‌شوند.

1. De Feyter
2. Hynes
3. social constructionist

۱. هستی‌شناسی

به‌طورکلی، بحث‌های مرتبط با هستی‌شناسی، اساساً با وجود و هستی و چیستی آن‌ها ارتباط دارند؛ بنابراین، در هستی‌شناسی به این پرسش که چه چیزی وجود دارد، پاسخ داده می‌شود. به این ترتیب، پرسش‌های هستی‌شناختی بیشتر با ماهیت انسان و جامعه مرتبط هستند.

۱-۱. ماهیت انسان: «عاملیت»

ماهیت انسان در هستی‌شناسی ترنر متأثر از دیدگاه انسان‌شناسی فلسفی است که عمیقاً ریشه در آرای نیچه^۱، برگر و لاکمان^۲، و آرنولد گلن^۳ دارد. نیچه انسان را موجودی ناتمام می‌داند. دیدگاه نیچه در مورد انسان تأثیر بسزایی بر انسان‌شناسی فلسفی قرن بیستم داشته است. پیتر برگر و توماس لاکمان با تأثیرپذیری از نیچه، موجود انسانی را به لحاظ زیست‌شناختی، موجودی ناقص و ناتمام می‌دانستند. موجود انسانی، علاوه بر ناتمام بودن، به دلیل فقدان نیروهای غریزی برای انطباق با محیط نیز آسیب‌پذیر است. این امر باعث شده است که انسان‌ها به خلق نهادهای اجتماعی و ایجاد پیوندهای اجتماعی و عاطفی روی آورند؛ بنابراین، در رویکرد انسان‌شناسی فلسفی، آسیب‌پذیری، بعد مشترک و هستی‌شناسانه موجود انسانی است. علاوه بر آسیب‌پذیری، تأکید ترنر بر جسمانیت و پراکسیس به‌عنوان ویژگی اساسی موجود انسانی، نشان‌دهنده توجه هم‌زمان او به هر دو عامل بدن و ذهن است. ترنر با تأثیرپذیری از وبر، موضوع جامعه‌شناسی را مطالعه کنش اجتماعی معنی‌دار می‌داند؛ با این تفاوت که او بر بازسازی کنش اجتماعی از منظر جسمانیت و کنشگر انسانی جسمیت‌یافته^۴ تأکید می‌کند؛ از این رو، بدن را نباید به‌عنوان بخشی از محیط در نظر گرفت و بر این اساس، هدف از مطالعه جامعه‌شناسی باید فهم ساختارهای کنش اجتماعی از منظر فرادکارتی باشد. این درحالی است که بی‌توجهی جامعه‌شناسان به بدن و جسمانیت، باعث شده است که آنان عاملیت کنشگران را تنها ناشی از اراده، آگاهی، و نیت‌های درونی بدانند. پیامد این امر، پیدایش رویکرد اراده‌گرایانه به کنش و تلقی بدن به‌عنوان محیط کنش بوده است (ترنر، ۱۹۹۲، ۳۵). از این منظر، ترنر از رویکرد ساختاربندی‌گیدنز به دلیل تأکید بر کنشگر آگاه و غیرجسمیت‌یافته^۵ و پابندی به تقابل ذهن/بدن، انتقاد می‌کند. از نظر او، گیدنز مفهوم عامل را تنها در معنای انسانی آن به کار گرفته است؛ درحالی‌که عاملیت را نباید ضرورتاً

1. Nietzsche
2. Berger and Lakeman
3. Arnold Gehlen
4. embodied
5. unembodied

به معنای نظریه‌ای دربارهٔ عاملان انسانی دانست. به زعم وی، آنچه در مفهوم عاملیت اهمیت دارد، پراکسیس و جایگاه فعالیت و عمل کنشگران انسانی در جهان است که عامل اصلی تغییرات اجتماعی است. ترنر عاملیت را با فعالیت^۱ مرتبط دانسته و آن را «قابلیت و ظرفیت عاملان جسمانی و آگاه برای ایجاد تغییر در جهان اجتماعی» تعریف می‌کند. او در بحث از عاملیت، بر ابعاد جسمانی آگاهی و حافظهٔ کنشگران اجتماعی تأکید می‌کند، زیرا عاملیت داشتن، مستلزم برخورداری از حافظه و آگاهی در مورد کنش‌های گذشته است. به این دلیل که آگاهی از کنش‌های گذشته، انجام فعالیت‌های هدفمند و منسجم «پراکسیس» را امکان‌پذیر می‌کند. موجودات انسانی برای برخورداری از چنین قابلیت‌هایی باید دارای خودبازاندیشانه^۲ باشند تا از طریق آن از وجود خود به عنوان کنشگر آگاهی یابند. با این حال، آگاهی و حافظه موجودات انسانی در طول زمان براساس برخی از فرایندها، همانند سالمندی که با جسمانیت عاملان انسانی مرتبط است، تجدید ساخت می‌یابد. این امر نشانگر آن است که فرایند تکوین خود در بین موجودات انسانی، به دلیل تجربهٔ جسمانیت آن‌ها، همواره فرایندی ناپایدار و شکننده است. اگرچه، انسجام و ثبات نسبی «خود» در راستای انجام موفقیت‌آمیز کنش در طول دوران زندگی، همواره امری ضروری است (ترنر، ۲۰۰۶، ۵۴-۴۶).

۱-۲. جامعه

ترنر، بین دو نوع برداشت از مفهوم جامعه در مطالعات جامعه‌شناسی تمایز قائل است؛ (۱) جامعه به عنوان یک سازمان که در آن بر روابط و تعاملات اجتماعی تأکید می‌شود؛ (۲) جامعه به مثابه یک مجموعه از اصول سازمان‌دهنده. او این دو برداشت از جامعه را صورت دیگری از تمایز محوری «کنش/ساختار» در جامعه‌شناسی می‌داند (ترنر، ۱۹۹۲، ۲۴۲). ترنر، در مطالعات خود، به هر دو تعریف جامعه توجه دارد. او بر مبنای تعریف نخست، جامعه را مجموعه‌ای از نهادها یا الگوهای تعامل می‌داند که از طریق مجموعه‌ای از آداب، رسوم، و شعائر و برخی از ضمانت‌های اجرایی، تولید و بازتولید می‌شود. موجودات انسانی، این نهادها را به منظور کاهش آسیب‌پذیری مشترکشان و دستیابی به نوعی امنیت اجتماعی ایجاد می‌کنند. با این حال، تأکید ترنر بر اهمیت نهادها، با اصول نظریه‌های کارکردگرایی و ساخت‌گرایی دورکیمی متفاوت است. او برخلاف دورکیم، وجود نهادها را در جامعه امری پیشینی نمی‌داند، زیرا این نهادها توسط کنشگران انسانی و با هدف کاهش آسیب‌پذیری مشترک بین خودشان ایجاد شده است؛ هر چند در نهایت این نهادها

1. activity

2. self-reflexivity

شکننده و ناپایدار هستند. پیامدهای ناخواسته و غیرهدفمند و فرایند محافظه کارانه نهادینه سازی در طول زمان، از جمله دلایل شکنندگی و ناپایداری این نهادها است که باعث می شود اصول سازمانی حاکم بر این نهادها قطعیت یافته و به مثابه پدیده هایی مسلم و طبیعی پنداشته شوند. در کنار این عوامل، تحولات اجتماعی بنیادینی همچون مدرنیزاسیون و جهانی شدن نیز با ایجاد فرایند نهادزدایی، چالشی اساسی در مفروضات مسلم و قطعی نهادهای اجتماعی ایجاد کرده اند. در رویکرد ترنر، شکنندگی و ناپایداری نهادها به عنوان عناصر تشکیل دهنده جامعه، ماهیتی هستی شناختی دارد. این موضوع باعث شده است که وی به جای ارائه الگویی اثباتی و کارکردگرایانه از جامعه، تنها بر مفاهیمی مانند کنش های اجتماعی، نهادهای اجتماعی، و فرایندهای اساسی تأکید کند. براساس برداشت دوم از مفهوم جامعه، ترنر جامعه را مجموعه ای از اصول سازمان دهنده می داند. او با تأثیرپذیری از فوکو به مطالعه رابطه بین بدن و تنظیم اجتماعی علاقه مند است و شیوه های کنترل بدن ها در درون جامعه را بررسی می کند. از نظر ترنر، جوامع در مدرنیته متأخر به سوی نوعی جامعه کالبدی^۱ در حرکت هستند؛ به این معنی که برخلاف نظام سرمایه داری صنعتی که در آن تولید، محور اصلی فعالیت بشر بود، در دوران جدید، تنظیم بدن به میدان اصلی فعالیت های سیاسی و فرهنگی تبدیل شده است (تلتون، ۱۹۹۸، ۱۰۳). ترنر در این مورد، نهادهای حقوق، مذهب، و پزشکی را از جمله عوامل اصلی تنظیم اجتماعی می داند که از ابتدای تولد تا هنگام مرگ در تنظیم بدن نقش دارند. او به چهار عملکرد اصلی در جامعه، یعنی، (۱) بازتولید^۲، (۲) تنظیم^۳، (۳) مهار امیال و هنجارهای درونی^۴، و (۴) بازنمایی^۵ اشاره می کند که نظم اجتماعی در هر جامعه، از طریق آن ها تحقق می یابد (ترنر، ۲۰۰۸، ۸۴-۸۱).

در نهایت، از دیدگاه ترنر، مفهوم جامعه در دوره ای که در آن مفهوم امر اجتماعی به چالش کشیده است، به موضوعی حشو و زاید در جامعه شناسی تبدیل شده است. او به جای ارائه مفهومی متصلب از جامعه، بر فرایندهای اساسی ای تأکید می کند که همه جوامع به رغم نظام های ایدئولوژیک و اجتماعی متفاوت، با آن روبه رو هستند. فرایندهای عامی مانند تولید، بازتولید، کمیابی، انسجام، سالمندی، بیماری های مزمن و مخاطرات جهانی که بر صورت بندی جوامع، فارغ از ایدئولوژی حاکم بر آن ها، تأثیر می گذارند (ترنر، ۱۹۹۲، ۲۴۷-۲۴۳).

1. somatic society
2. reproduction
3. regulation
4. Restraint
5. representation

۱-۳. رابطه فرد و جامعه

ترنر، همانند هایدگر^۱ ویژگی موجود انسانی را بودن در جهان می‌داند. موجود انسانی، رابطه گشوده‌ای با جهان دارد و به همین دلیل، ماهیتاً آسیب‌پذیر است. به‌زعم وی، تجربه جسمانیت و آسیب‌پذیری، حلقه پیوند فرد و جامعه یا هرگونه الگوی تعامل جمعی است. موجودات انسانی، به دلیل آسیب‌پذیری مشترکشان، نهادهای اجتماعی یا جامعه را می‌سازند. اگرچه، در نهایت این نهادها به دلیل پیامدهای گریزناپذیر کنش - ممکن است باعث آسیب‌پذیری بیشتر آنان شوند؛ بنابراین، رابطه متقابل فرد، جامعه، و فرایند نهادسازی، امری پیوسته در جوامع انسانی است. ترنر، تقابل‌های ذهن/عین را علت تمایزهای مفهومی جامعه‌شناسی، اعم از فرد/جامعه، عاملیت/ساختار، و نظم/کنش می‌داند. او با نقد چنین تقابل‌هایی، از موضوعی فرادکارتی بر روابط متقابل این سطوح و رد فردگرایی روش‌شناختی تأکید می‌کند. از نظر او، عاملیت، همواره دارای پیامدهای غیرنیت‌مندانه و گریزناپذیر بوده و در بستر و زمینه اجتماعی ساخت می‌یابد (ترنر، ۱۹۹۹، ۴۸).

۲. معرفت‌شناسی

در معرفت‌شناسی این پرسش مطرح می‌شود که آیا امکان کسب معرفت از واقعیت وجود دارد و در صورت امکان کسب معرفت، ماهیت و ویژگی این معرفت چیست؟ به لحاظ معرفت‌شناسی، رویکرد ترنر در جامعه‌شناسی بدن، «پراگماتیسم معرفت‌شناختی^۲» است. ترنر، براساس این رویکرد عمل‌گرایانه، انطباق کامل با یک سنت نظری و پارادایم فکری را نقد می‌کند و آن را نوعی «فرقه‌گرایی پارادایمی^۳» می‌نامد. فرقه‌گرایی پارادایمی، مرزهای پارادایم‌های مختلف را نفوذناپذیر دانسته و بر حفظ چارچوب‌های آن تأکید می‌کند؛ درحالی‌که از نظر ترنر، تکثر پارادایم‌ها، شرط ضروری کسب معرفت در جامعه‌شناسی است (ترنر، ۱۹۹۲، ۲۴۵-۲۴۰). ترنر، با رد اتهام التقاط‌گرایی، رویکرد خود را پراگماتیسم معرفت‌شناختی نامید. پراگماتیسم معرفت‌شناختی، بر منابع متکثر کسب معرفت تأکید می‌کند و به جای پرداختن به خاستگاه پارادایمی نظریه‌ها، و مفاهیم، به بررسی شباهت‌ها و تفاوت‌های بین آن‌ها می‌پردازد. به‌زعم وی، منشأ مرزبندی‌های پارادایمی در جامعه‌شناسی، تقابل دکارتی عین/ذهن است. او با اتخاذ رویکردی فرادکارتی، بر اصل سازگاری پارادایم‌ها تأکید می‌کند. ترنر، در بحث درباره امکان کسب معرفت از جهان پیرامون و واقعیت اجتماعی، به مطالعات انجام‌شده در تاریخ علم

1. Heidegger
2. epistemological pragmatism
3. paradigmatic sectarianism

پزشکی اشاره می‌کند. او در مطالعات خود، امکان کسب معرفت از بدن را براساس دو رویکرد عمده در جامعه‌شناسی بدن یعنی «سازه‌گرایی^۱ و شالوده‌گرایی^۲» بررسی می‌کند. رویکرد سازه‌گرایانه با انکار ابعاد طبیعی و زیستی بدن، آن را به مثابه متن و نظامی از معانی که عرصهٔ بازنمایی فرایندهای اجتماعی و فرهنگی است، تعریف می‌کند. در این دیدگاه، بدن، سازهٔ اجتماعی قدرت و بازتاب‌گفتمان مسلط جامعه است. این رویکرد با تأکید بر پیوند «دانش/قدرت»، قدرت را ظرفیت تعریف واقعیت اجتماعی و دانش تعریف می‌کند؛ بنابراین، در این دیدگاه، به جای کشف پدیده‌ها در تاریخ علم، بر ساخت اجتماعی واقعیت تأکید می‌شود، زیرا ما همواره با تفسیری از پدیده‌ها روبه‌رو هستیم که خود به شدت متأثر از سازوکارهای قدرت و مفروضات فرهنگی است (ترنر، ۲۰۰۴، ۴۱-۳۸).

در حوزهٔ جامعه‌شناسی پزشکی نیز این رویکرد، تشخیص و گزارش پزشکان از وضعیت بیماران را برساختی روایی می‌داند؛ به گونه‌ای که همواره امکان طرح تشخیص‌های متفاوت توسط پزشکان وجود دارد؛ به عنوان مثال، بی‌اشتهایی عصبی^۳ در پزشکی مدرن، وضعیتی روان‌شناختی و نوعی سندروم اختلال تغذیه، همراه با نگرش کاذب بیمار در مورد وزنش است. درحالی‌که از نظر سازه‌گرایان، بی‌اشتهایی عصبی، در طول دوره‌های تاریخی مختلف، با تأثیرپذیری از گفتمان‌های مسلط، به شکل‌های متفاوتی برساخته شده است. در ابتدا، این اختلال در روان‌کاوی فرویدی، به عنوان جنبه‌ای از هیستری شناخته شد؛ درحالی‌که در دوره‌های بعد، این اختلال با توجه به پیچیده شدن نقش اجتماعی زنان و فرودستی آنان در جامعه و در پی آن، ظهور جنبش‌های فمینیستی، به عنوان برجسی اجتماعی تلقی شد. در واقع، این اختلال بیمارگونه که با تصویر کاذب و نگرش وسواسی به بدن همراه است، در طول تاریخ پزشکی همواره موضوعی مناقشه‌برانگیز بوده است. از نظر سازه‌گرایان، حتی بیماری‌های قلبی-عروقی نیز که با ابزارهای دقیق علمی، همانند اشعه ایکس و تصویرهای رادیولوژی سنجیده می‌شوند نیز ممکن است از سوی پزشکان به گونه‌ای متفاوت تفسیر شوند (ترنر، ۲۰۰۴، ۳۹).

این دیدگاه با تردید در مورد تجربه‌گرایی و منابع شناخت حسی، حتی حس‌هایی مانند درد را به عنوان سازه‌ای اجتماعی-فرهنگی در نظر می‌گیرد. از نظر سازه‌گرایان، درد نیز همانند رنج و تحقیر، در هر جامعه‌ای تحت تأثیر عوامل فرهنگی و اجتماعی است، همچنان‌که دندان‌درد نیز

1. constructionism
2. foundationalism
3. anorexia

ممکن است در جوامع و فرهنگ‌های مختلف، به‌گونه‌ای متفاوت تجربه شود؛ بنابراین، تمام واقعیت را نباید به سازوکارها و مسیرهای عصبی^۱ فروکاست، زیرا انسان‌ها، درد را به‌گونه‌ای خاص و منحصر به فرد تجربه می‌کنند. آن‌ها معنای درد و نحوه تجربه کردن آن را فرامی‌گیرند؛ بنابراین، هنگامی که یک نفر احساس درد می‌کند، در عمل، با شبکه‌ای از معانی ساخت یافته روبه‌رو می‌شود (واترز^۲، ۱۹۹۶).

ترنر، رویکرد سازه‌گرایانه را به دلیل تأکید صرف بر بعد ذهنی بدن و نادیده گرفتن تجربه جسمانیت که در بردارنده هر دو بعد ذهنی و عینی بدن است، مورد انتقاد قرار می‌دهد. از نظر او، پیامد غفلت از تجربه جسمانیت، بی‌توجهی به بدن زیسته و ارائه تحلیل‌های صرفاً انتزاعی و ذهن‌گرایانه از بدن است. مشکل اصلی رویکرد سازه‌گرایانه این است که تقابل ذهن/عین را تداوم می‌بخشد. پیامد این امر، ارائه تحلیل‌های انتزاعی و ذهن‌گرایانه از پدیده‌های اجتماعی و غفلت از مبنای مادی و زیستی آن‌ها است؛ در حالی که هستی‌شناسی شالوده‌گرا در رویکردهای پدیدارشناسی و انسان‌شناسی فلسفی، ضمن توجه به شالوده ماتریالیستی پدیده‌ها، دستیابی به معرفتی معتبرتر از آن‌ها را امکان‌پذیر می‌کند.

ترنر، با تأثیرپذیری از پراگماتیسم معرفت‌شناختی، هدف خود را ترکیب دو رویکرد هستی‌شناسی شالوده‌گرا و معرفت‌شناسی سازه‌گرا اعلام کرد. او تفکیک چنین رویکردهایی را در نظریه‌های کلاسیک جامعه‌شناسی، امری تصنعی و گمراه‌کننده می‌داند. وی در این مورد، به بحث‌های مارسل موس^۳ در مقاله «تکنیک‌های بدن» (۱۹۳۴) اشاره می‌کند که در آن موس، به‌طور هم‌زمان رویکردهای شالوده‌گرا و سازه‌گرا را در تحلیل‌های خود به کار می‌برد. در رویکرد موس، اگرچه عاملان انسانی دارای قابلیت‌های بنیادینی برای انجام فعالیت‌های بدنی، مانند راه رفتن و نشستن هستند، اما شیوه فعالیت و راه رفتن آن‌ها، همواره متأثر از فرایندهای اجتماعی و فرهنگی است و به‌عنوان یک سازه اجتماعی ساخت می‌یابد (ترنر، ۲۰۰۹، ۱۲۰؛ موس، ۱۹۷۳)؛ بنابراین، از نظر ترنر، امکان کسب معرفت از طریق تلفیق رویکردهای متفاوت وجود دارد، زیرا منابع کسب معرفت، متکثر هستند. او ضمن اشاره به دو نوع معرفت ذهنی و عینی، بر پیوند آن‌ها تأکید می‌کند. از نظر ترنر، مفهوم جسمانیت به این دلیل که شامل ابعاد ذهنی و عینی بدن است، از تقابل دکارتی ذهن/عین فراتر می‌رود.

1. nerve pathways
2. Waters
3. Mauss

۳. روش‌شناسی

با توجه به مبانی معرفت‌شناختی آثار ترنر، مواضع روش‌شناختی او را می‌توان با سومین جنبش روش‌شناختی، یعنی روش‌شناسی ترکیبی، مرتبط دانست. روش‌شناسی ترکیبی، با فرارفتن از تقابل‌های دکارتی ذهن و عین و مجادلات فلسفی در این زمینه، به فرایند تحقیق، انعطاف‌پذیری و خلاقیت بخشیده و به پژوهشگر امکان استفاده از روش‌ها و رویکردهای نظری متفاوت را می‌دهد. در روش‌شناسی ترنر، دستیابی به این هدف از طریق آنچه او استراتژی ادغامی^۱ می‌نامد، امکان‌پذیر می‌شود. استراتژی ادغامی، ابزار مناسبی برای تلفیق نظریه‌ها، با مبانی پارادایمی متفاوت است. او کاربرد این استراتژی را در نظریه‌پردازی، جایگزین مناسبی در مقابل فرقه‌گرایی پارادایمی می‌داند (ترنر، ۱۹۹۲، ۲۴۵-۲۴۳)، زیرا آنچه در این میان خطرناک است، پافشاری بر درستی و کارآمدی یک نظریه یا چارچوب تحلیلی است که موجب نادیده گرفتن وجوه دیگری از همان واقعیت می‌شود؛ از این رو، شناخت نظام‌ها و پدیده‌های پیچیده، مستلزم کاربرد رویکردهای میان‌رشته‌ای است. به عبارت دیگر، رویکرد میان‌رشته‌ای تنها با وجود یک نظام پیچیده توجیه می‌شود (نبوی، ۱۳۹۵، ۵۸).

ترنر، ضمن تلاش برای ترکیب رویکردهای نظری متفاوت، به منظور فهم دقیق‌تر مسائل مورد پژوهش، به‌طور هم‌زمان به ماهیت و سطح تحلیل موضوع مورد مطالعه نیز توجه دارد. به لحاظ سطح تحلیل، نظریه‌های او بیشتر در سطح میانه قرار دارند. ترنر، در کتاب «قدرت پزشکی و معرفت اجتماعی»، در بحث از تحلیل مسائل اجتماعی، به سطوح مختلف فردی، اجتماعی، و جامعه‌ی اشاره می‌کند (ترنر، ۱۹۹۵). او در آثار بعدی خود، سطوح دیگری را نیز به این سنخ‌شناسی اضافه کرد که عبارتند از: سطح تحلیل پدیدارشناسی که پایین‌تر از سطح فردی است و سطح محیطی یا بوم‌شناختی که فراتر از سطح جامعه‌ی است. ترنر، با توجه به سطوح مختلف تحلیل مسائل اجتماعی، با حمایت از تفکر میان‌رشته‌ای به‌عنوان ابزاری برای دستیابی به معرفت معتبر و پایا در علوم اجتماعی، بر لزوم کاربرد برنامه‌های آموزشی میان‌رشته‌ای تأکید می‌کند (ترنر، ۱۹۹۰).

ترنر به کتاب «ساختار اجتماعی و کنش»، اثر پارسونز^۲، به‌عنوان نمونه‌ای از مطالعات میان‌رشته‌ای اشاره می‌کند که در آن پارسونز به‌منظور مطالعه میان‌رشته‌ای نظم و انسجام اجتماعی، چهار گفتمان اقتصاد، جامعه‌شناسی، روانشناسی، و سیاست را به‌کار برده و بر مبنای آن، چهار

1. inclusionary strategy
2. Parsons

پیش نیاز اساسی جوامع را مشخص کرده است. او در مطالعه فرایند تخصیص منابع کمیاب، از علم سیاست و اقتصاد و در بررسی انسجام و یکپارچگی اجتماعی از جامعه‌شناسی و روانشناسی استفاده کرد. پارسونز، با توجه به نقشی که این رشته‌ها در نظم بخشیدن به رفتارهای اقتصادی، اجتماعی، فردی، و سیاسی دارند، در الگوی تحلیلی خود از ظرفیت رشته‌های مختلف استفاده کرده است (ترنر، ۱۹۹۲، ۲۳۸).

۴. مفهوم بدن و جسمانیت در جامعه‌شناسی کلاسیک و معاصر

ترنر، پیش از طرح صورت‌بندی نظری خود درباره بدن و جسمانیت، به بررسی ریشه‌های تاریخی این مفهوم در آثار جامعه‌شناسان کلاسیک می‌پردازد. از نظر او، مفهوم بدن در آثار مارکس و انگلس^۱ بیش از جامعه‌شناسان کلاسیک دیگر مورد توجه بوده است. در آثار مارکس، بقای جامعه سرمایه‌داری در طول زمان، مستلزم بازتولید بی‌وقفه بدن‌ها و توزیع آن‌ها در فضاها و اجتماعی مختلف است. به‌زعم وی، بدن به‌طور هم‌زمان، ابزار و موضوع (ابژه) کار است. ترنر در طرح مفهوم جسمانیت، به‌شدت از نظریه پراکسیس مارکس تأثیر پذیرفته است. علاوه بر مارکس، وبر نیز در کتاب «اخلاق پروتستان»، به ریاضت‌های بدنی پیوریتین‌ها از طریق کار سخت و منع لذت اشاره کرده است. او در بحث از عقلانیت، بر عقلانی شدن بدن‌ها در طول زمان و مدیریت عواطف و احساسات مذهبی اشاره می‌کند و بوروکراسی را نهادی تجسدیافته می‌داند که درنهایت، از طریق نظارت و کنترل بر افراد و بدن‌ها امکان بروز می‌یابد.

در بین جامعه‌شناسان کلاسیک، زیمل^۲ نیز بر اهمیت ژست‌ها و حالت‌های بدنی در تبدلات اجتماعی و تعاملات انسانی تأکید کرده است. از نظر او، چشم‌ها بیانگر حالت‌های درونی فرد و چهره، مخزن تجربه‌های گذشته و نوعی معنای شخصی تجسدیافته است. زیمل بر مبنای اعضای بدن و حواس بینایی و شنیداری، بر تمایز شهر از روستا تأکید کرده است. او یکی از ویژگی‌های عمده اجتماعات روستایی را تماس چهره‌به‌چهره (دیدن) می‌داند و در مقابل، شهرهای بزرگ را مکان‌هایی می‌داند که در آن‌ها شنیدن بر دیدن اولویت دارد. درنهایت، به‌کارگیری قیاس اورگانستی توسط کنت و اسپنسر^۳ را می‌توان نمونه‌ای از کاربرد استعاره‌های بدنی در تحلیل پدیده‌های اجتماعی دانست (ویلیامز^۴، ۱۹۹۸، ۱۲-۱۱).

1. Marx and Engels
2. Simmel
3. Comte and Spencer
4. Williams

با وجود بحث‌های پراکنده جامعه‌شناسان کلاسیک درباره بدن، ترنر از نخستین جامعه‌شناسان معاصر است که در آثار خود، صورت‌بندی نوینی از مفهوم بدن و جسمانیت ارائه کرده است. او پیش از طرح نظریه‌اش، به محدودیت‌های زبان انگلیسی در مفهوم‌پردازی از بدن اشاره کرده است. از نظر ترنر، زبان انگلیسی، فاقد واژگان متنوع برای توضیح جنبه‌های مختلف بدن است. در این زبان، درحالی‌که واژه جسد^۱ بر بدن مرده دلالت دارد، واژه خاصی را نمی‌توان برای مفهوم بدن زیسته یافت. به عبارت دیگر، زبان انگلیسی فاقد واژگان متنوعی برای بیان ابعاد ذهنی و عینی بدن است؛ درحالی‌که زبان آلمانی در بیان معانی و جنبه‌های مختلف بدن از غنای بیشتری برخوردار است. در این زبان، واژه "Leib" بر بدن زیسته و بعد ذهنی آن و واژه "Körper" بر جنبه عینی، بیرونی، و ابزاری بدن دلالت دارد (ترنر، ۲۰۰۹، ۵۲). با توجه به چنین محدودیت‌هایی، ترنر، بر واژه جسمانیت که دربردارنده جنبه‌های ذهنی و عینی بدن و فراتر از تقابل‌های دکارتی ذهن/عین است، تأکید می‌کند.

ترنر، جسمانیت را کلیتی ایستا نمی‌داند، بلکه آن را به‌عنوان مجموعه‌ای از فرایندهای اجتماعی در چرخه زندگی افراد بررسی می‌کند. او جسمانیت را فرایندی اجتماعی می‌داند که مستلزم یادگیری فنون بدنی و جسمانی مانند راه رفتن، نشستن، و خوردن است؛ بنابراین، جسمانیت، مجموعه‌ای از کردارهای جسمانی است که جایگاه بدن را در زندگی اجتماعی مشخص می‌کند و مبتنی بر حضور عملی و محسوس در جهان اجتماعی یا به تعبیر هایدگر، بودن در جهان است. ترنر با تأثیرپذیری از مارکس، فونرباخ^۲، نیچه، هایدگر و مرلوپوتی^۳، جسمانیت را هم‌ارز با پراکسیس می‌داند (ترنر، ۲۰۰۶).

مارکس، موجودات انسانی را عاملانی جسمانی می‌دانست که از طریق کار و پراکسیس، پیوسته تغییراتی را در خود و محیط پیرامونشان ایجاد می‌کنند و از طریق ارضای نیازهای جمعی‌شان، خود را با محیط انطباق می‌دهند؛ از این رو، مارکس تاریخ را چیزی جز تغییر و تحول پیوسته ماهیت انسان و طبیعت از طریق پراکسیس نمی‌دانست؛ بنابراین، معنای جسمانیت را می‌توان با رجوع به مفاهیم پراکسیس نزد مارکس و عادت‌واره و کردار در نظریه بوردیو، دریافت. بر این اساس، جسمانیت همواره در درون جهان اجتماعی و تعاملات کنشگران اجتماعی با یکدیگر شکل می‌گیرد؛ بنابراین، نباید آن را وضعیتی فردی دانست که در انزوا تحقق می‌یابد.

1. corpse
2. Feuerbach
3. Merleau-Ponty

روی هم رفته، جسمانیت، مفهومی است که ارتباط مستقیمی با فرایندهای شکل‌گیری خود (هویت) و بدن دارد (ترنر، ۲۰۰۶، ۲۲۳). فرض اصلی در مفهوم «جسمانیت»، ارتباط متقابل بین خود (هویت) با بدن است. این امر، نشانگر ادغام و پیوستگی جنبه‌های عینی و ذهنی و تأثیر آن بر شکل‌گیری احساس کل‌بودگی^۱ است. احساس کل‌بودگی باعث می‌شود که انسان‌ها بدن خویش را تنها ابژه‌های عینی، بیرونی، و ابزاری ندانند. به همین دلیل، آسیب‌های جسمانی و بیماری‌های مزمن می‌توانند بر هویت و حس کل‌بودگی افراد، تأثیرگذار باشند (ترنر، ۲۰۰۶، ۱۵۳-۱۵۲). از نظر ترنر، هویت‌های فردی و اجتماعی، ماهیتی تجسّدیافته دارند؛ بنابراین، آن‌ها را نمی‌توان جدا از فرایند جسمانیت بررسی کرد. به زعم وی، رابطه متقابلی بین خود، هویت، و جامعه وجود دارد؛ از این رو، فرایند تکوین خود و جسمانیت، همواره از طریق فرایندهای اجتماعی تقویت می‌شود (ویلیامز، ۲۰۰۳، ۲۷۷).

ترنر، تجربه جسمانیت را پارادوکسیکال و تابع فرایندهای خاص بودگی و عام‌بودگی می‌داند. به عبارت دیگر، تجربه جسمانیت درحالی‌که ممکن است در محیطی کاملاً عادی و قابل پیش‌بینی شکل بگیرد، دارای کیفیتی منحصر به فرد نیز هست. ترنر این دو شکل از تجربه جسمانیت را با ارجاع به دو محور افقی (بعد جامعه‌شناختی) و محور عمودی (بعد فلسفی و هستی‌شناختی) توضیح می‌دهد. در محور افقی، تجربه جسمانیت از طریق پذیرش مجموعه‌ای از نقش‌ها و وظایف اجتماعی در جامعه تحقق می‌یابد. تجربه جسمانیت در این محور با همسانی و مشابهت (عام‌بودگی) همراه است؛ درحالی‌که در محور عمودی، تجربه جسمانیت، خاص و منحصر به فرد است. از نظر ترنر، این دو محور با دو گونه آسیب‌پذیری و شکنندگی مرتبط هستند. محور افقی، با شکنندگی و ناپایداری احتمالی نهادها و روابط اجتماعی و محور عمودی، با محدودیت‌ها و آسیب‌پذیری ماهوی و هستی‌شناسانه موجود انسانی، مانند «تجربه جسمانیت در فرایند سالمندی»، مرتبط است (ترنر، ۲۰۰۶، ۲۴۱).

۵. آسیب‌پذیری^۲

به لحاظ لغوی، واژه آسیب‌پذیری با ریشه لاتین "vulnus" یا "wound"، بر جراحت و زخمی شدن دلالت دارد. از نظر ترنر، آسیب‌پذیر بودن به معنای وجود ساختاری از احساسات و عواطف در موجودات انسانی است که امکان فرارفتن از نظم اجتماعی موجود را برای آن‌ها فراهم می‌کند.

1. wholeness
2. vulnerability

موجود انسانی، به دلیل رابطه گشوده با جهان، به طور ماهوی امکان کسب تجربه‌های جدید و لذت‌های جسمانی را دارد (ترنر، ۲۰۰۶، ۳۰-۲۸).

ترنر در آثارش، آسیب‌پذیری را در هر دو سطح فردی و اجتماعی بررسی می‌کند. در سطح فردی با تأثیرپذیری از انسان‌شناسان فلسفی ای مانند نیچه، آرنولد گلن، هایدگر، برگر، و لوکمان، انسان را موجودی ناتمام و آسیب‌پذیر می‌داند. از نظر او، آسیب‌پذیری، ویژگی مشترک و هستی‌شناختی همه انسان‌ها در جوامع مختلف است، زیرا همه موجودات انسانی به لحاظ زیست‌شناختی، ناتمام هستند و در عدم امنیت هستی‌شناختی به سر می‌برند.

بحث‌های ترنر درباره آسیب‌پذیری با دیدگاه‌های هایدگر در مورد پرتاب‌شدگی دازاین و گشودگی هستی، همانند است. هایدگر پرتاب‌شدگی را ویژگی وجودی دازاین و وضعیتی ناپایدار و شکننده می‌داند. ترنر با تأثیرپذیری از هایدگر، موجودات انسانی را جسمانی، شهبانی، و تابع میل می‌داند. رابطه گشوده موجودات انسانی با جهان و درگیری عملی آن‌ها در زندگی روزمره، در کنار فقدان ساختار ثابت غریزی برای هدایت رفتار، باعث آسیب‌پذیری آنان می‌شود، زیرا موجود انسانی، تنها از طریق درگیر شدن با جهان به تجربه‌هایی مانند درد، لذت، و اضطراب دست می‌یابد (ترنر و روژگ، ۲۰۰۱، ۱۱۰). به عبارت دیگر، آسیب‌پذیری موجود انسانی، نتیجه پراکسیس و تجربه جسمانیت او در جهان هستی است. انسان‌ها به این دلیل که حیاتشان کرانمند و متناهی است، موجوداتی شکننده و آسیب‌پذیرند. آن‌ها همواره در برابر شرایطی مانند بیماری، کمیابی، فرایند سالمندی و کهولت، و مخاطرات دیگر، آسیب‌پذیر هستند.

در سطح اجتماعی، آسیب‌پذیری با شکنندگی و ناپایداری نهادهای اجتماعی مرتبط است. موجودات انسانی در طول تاریخ-به دلیل عدم امنیت هستی‌شناختی در سطح فردی و به منظور کاهش آسیب‌پذیری خود، به ساخت نهادهای فرهنگی-اجتماعی روی آورده‌اند. نهادهای حقوق، سیاست، اقتصاد، و پزشکی، همگی در نتیجه آسیب‌پذیری و ناتمام بودن موجود انسانی ایجاد شده‌اند. این نهادها، عامل اصلی سازگاری فرد با محیط هستند. به رغم این واقعیت، ترنر در آثار خود به ماهیت متناقض نهادهای اجتماعی اشاره می‌کند. از نظر او، اگرچه نهادهای اجتماعی به منظور استقرار نظم و امنیت هستی‌شناختی ایجاد شده‌اند، با این حال، به خودی خود، شکننده و آسیب‌پذیرند و خود می‌توانند به منبع بی‌نظمی و ناامنی تبدیل شوند. نهادهایی مانند دولت، قانون، و کلیسا که بیشتر برای محافظت از انسان‌ها به وجود آمده‌اند، می‌توانند از طریق انحصار در قدرت، زندگی انسان‌ها را تهدید کنند (الیوت و ترنر، ۲۰۰۳). در این میان، جهانی‌شدن نیز ماهیت مخاطره‌آمیز زندگی اجتماعی، شکنندگی نهادهای اجتماعی، و ناکارآمدی دولت‌ها را تشدید کرده

است؛ بنابراین، دست‌کم به دو دلیل عمده می‌توان شکنندگی و ناپایداری را به‌عنوان بعد هستی‌شناسانه نهادهای انسانی در نظر گرفت که عبارتند از: ۱) پیامدهای پیش‌بینی‌ناپذیر کنش انسانی در فرایند ساخت‌وساز نهادها؛ ۲) فرایند نهادینه شدن که بیشتر فرایندی محافظه‌کارانه است. درنهایت، از آنجاکه آسیب‌پذیری، در تجربه عام و مشترک موجودات انسانی ریشه دارد، از این ویژگی می‌توان به‌عنوان مبنای عامی برای دفاع از حقوق بشر استفاده کرد، زیرا آسیب‌پذیری به‌عنوان موضوعی هستی‌شناسانه، نه تنها موجودات انسانی را با یکدیگر، بلکه آن‌ها را با زیست‌جهان‌های دیگر، یکپارچه می‌کند.

موجودات انسانی به‌دلیل ماهیت شکننده نهادهای اجتماعی و آسیب‌پذیری مشترکشان، توانایی همدلی و همدردی با دیگران را دارند (ترنر و روژک،^۱ ۲۰۰۱، ۱۱۲). از این منظر، حقوق بشر در عمل، وسیله‌ای برای رهایی از آسیب و درد و رنج است؛ از این رو، موضوع حقوق بشر بیش از آنکه اشخاص حقوقی خصوصی^۲ مانند شرکت‌ها باشند، انسان جسمانی^۳ است، زیرا حقوق بشر متعلق به انسان‌ها است؛ بنابراین، همواره باید از مستعمره شدن آن توسط کلیت‌های حقوقی غیربشری^۴ - مانند شرکت‌ها - محافظت کرد (گریر^۵، ۲۰۱۰).

۶. دولت-ملت‌ها، شهروندی، و حقوق بشر

از نظر ترنر، حقوق بشر و حقوق اجتماعی شهروندان متفاوت هستند، زیرا حقوق بشر، همواره مستقل از دولت‌ها بوده و حقوقی بنیادین، ذاتی، و جدایی‌ناپذیر از انسان‌ها است. حقوق بشر، حقوقی است که انسان‌ها به‌دلیل فضیلت و ارزش‌های انسانی‌شان از آن برخوردارند، درحالی‌که حقوق اجتماعی^۶ در چارچوب نهاد شهروندی و از سوی دولت-ملت‌ها به شهروندان داده می‌شود. افراد برای برخوردار شدن از حقوق اجتماعی باید به مجموعه‌ای از وظایف شهروندی، مانند مشارکت در امور اجتماعی و اقتصادی و پرداخت مالیات و وظایف اجتماعی دیگر متعهد باشند؛ بنابراین، حقوق اجتماعی، امری انضمامی و محدود به چارچوب دولت-ملت‌ها است (ترنر، ۲۰۰۶، ۵-۲).

1. Rojek
2. legal person
3. embodied person
4. non human legal entities
5. Grear
6. social rights

از این دیدگاه، شهروندی گونه‌ای از انسجام سکولار در چارچوب ملی‌گرایی و جایگزینی برای نمادگرایی و انسجام مذهبی است. در مقابل، انسجام مبتنی بر حقوق بشر، مرحله‌ای تاریخی و فراتر از انسجام مبتنی بر شهروندی است، زیرا حقوق بشر، در مقایسه با حقوق شهروندی، عام‌تر و تکامل یافته‌تر است و محدود به یک کشور یا دولت-ملت نیست. از این منظر، حقوق بشر با نظام جهانی مرتبط بوده و در برابر ظرفیت سرکوبگر دولت‌ها قرار دارد.

باین‌حال، برخی از صاحب‌نظران و طرفداران حقوق زنان و اقلیت‌ها همواره از حقوق بشر به دلیل انتزاعی بودن انتقاد کرده‌اند. یکی از مشکلات اساسی حقوق بشر در مقایسه با حقوق شهروندی این است که به حقوق بشر، تنها زمانی که حیات و امنیت انسان‌ها در معرض تهدید و خطر است، توجه می‌شود؛ از این‌رو، حقوق بشر با قربانیان سرکار دارد تا شهروندان فعال و پویا. لذا، صرف نظر از مفهوم انتزاعی بشریت، فقدان یک اجتماع جهانی نیز مانع عمده‌ای در برابر اعمال حقوق بشر بوده است (ترنر، ۲۰۰۹، ۷۲).

از نظر ترنر، در بحث از حقوق بشر باید به روابط متناقض و پیچیده دولت-ملت‌ها، حقوق اجتماعی شهروندان و حقوق بشر توجه شود، زیرا در عمل، هر نوع تحلیلی از حقوق بشر، با پرسش‌های بنیادینی درباره فلسفه سیاسی و ماهیت قدرت سیاسی همراه است. در بین صاحب‌نظران معاصر، فوکو^۱، اشمیت^۲، و آگامبن^۳ این روابط را به‌گونه‌ای مؤثر بررسی کرده‌اند.

از نظر ترنر، دولت-ملت‌ها نه تنها به دلیل پارادوکس‌هایبی^۴ حاکمیت همواره قادر به تضمین حقوق اجتماعی و شهروندی افراد نیستند، بلکه تحولات جهانی اخیر، به‌ویژه فرایند جهانی‌شدن نیز به‌گونه‌ای مؤثر، باعث کاهش قدرت دولت-ملت‌ها و نفوذپذیری مرزهای سیاسی آن‌ها شده است. جهانی‌شدن، پیامدهای متناقضی را در زمینه حقوق اجتماعی شهروندان ایجاد کرده است و در عین حال که باعث نفوذپذیر شدن دولت-ملت‌ها و پیدایش مفاهیم نوینی مانند «شهروند انعطاف‌پذیر و فراملی» شده، به تصلب و بسته‌تر شدن جوامع^۵ نیز کمک کرده است. به عبارت دیگر، جهانی‌شدن، تناقض نوینی را بین انعطاف‌پذیری نظام اقتصادی و تصلب سیاسی ایجاد کرده است که این امر بیشتر در رشد سیاست‌های امنیتی حاصل از خطر تروریسم و احساسات منفی به مهاجران ریشه دارد (ترنر، ۲۰۰۷، ۲۸۹). پیامد این وضعیت، قلمروگرایی دوباره

1. Foucault
2. Schmitt
3. Agamben
4. Hobbes
5. enclave society

دولت‌ملت‌ها به بهانه حفظ قلمرو سرزمینی و دفاع از اصل حاکمیت ملی است؛ موضوعی که چالش‌های فراوانی را برای حقوق بشر ایجاد کرده است.

ترنر، در بحث از شکنندگی نهاد سیاست، بر کارکردهای دوگانه دولت‌ها تأکید می‌کند. اگرچه، وی همانند هابز پیدایش نهاد سیاست را بر مبنای آسیب‌پذیری موجودات انسانی توضیح می‌دهد، با این حال، الگوی هابزی حاکمیت و مفروضات فردگرایانه حاکم بر آن را رد می‌کند. به زعم وی، آنچه باعث یکپارچگی و انسجام اجتماعی در میان موجودات انسانی می‌شود، تجربه مشترک انسان‌ها از آسیب‌پذیری است تا قرارداد اجتماعی، زیرا آسیب‌پذیری در عمل، باعث وابستگی متقابل انسان‌ها به یکدیگر و در نتیجه، استفاده از ظرفیت‌های عاطفی، مانند همدلی، اعتماد، و همکاری متقابل می‌شود.

ترنر در توضیح شکنندگی نهاد سیاست و ناتوانی آن در تضمین حقوق اجتماعی شهروندان به پارادوکس هابزی حاکمیت اشاره می‌کند. از نظر هابز، نفع‌طلبی انسان‌ها در وضعیت طبیعی، اساسی‌ترین انگیزه عمل آنان است. هابز، تضاد بر سر منافع را ویژگی وضعیت طبیعی می‌دانست. به زعم وی، از آنجاکه زندگی انسان‌ها به خودی خود آسیب‌پذیر، شکننده، و کوتاه‌مدت است، در نتیجه، آن‌ها برای محافظت از خویش و رهایی از مخاطرات موجود، به تأسیس نهاد دولت از طریق قرارداد اجتماعی روی می‌آورند. به اعتقاد ترنر، چنین تصویری از کارکرد نهاد دولت، همواره پارادوکسیکال است، زیرا دولت‌ها به منظور نظم بخشیدن به جامعه و بسط سازوکارهای انضباطی، نیازمند منابع انحصاری خشونت هستند؛ از این رو، گسترش قدرت دولت در عمل می‌تواند تهدیدی برای شهروندان و حقوق اجتماعی آنان باشد. به عبارت دیگر، همواره پیوندی ناگسستگی بین خشونت «دولت» و قانون وجود دارد، زیرا بدون اعمال خشونت سازمان‌یافته، هیچ قانون و حکومتی پایدار نمی‌ماند؛ بنابراین، جایگاه متناقض دولت، خود بزرگ‌ترین پارادوکس نظریه‌های دولت و حقوق بشر است.

ترنر با تأثیرپذیری از وبر، اشمیت، و آگامبن، ویژگی سیاست را تصمیم‌گیری حاکم در وضعیت استثنایی^۱ می‌داند. در وضعیت استثنایی، حاکم، قانوناً خود را بیرون از قانون قرار داده و به این ترتیب، خود را از مرجعیت قانون مستثنا می‌کند. استثنا، عنصری از قانون است که با تعلیق قانون ایجابی از آن فراتر می‌رود. در نتیجه، در وضعیت استثنایی، قانون، تعلیق می‌شود (ترنر، ۲۰۰۷، ۲۸۹).

1. emergency exists

از نظر اشمیت، امر استثنایی به روشن‌ترین وجه، ذات اقتدار و مرجعیت دولت را مشخص می‌کند. به اعتقاد آگامبن، پارادایم وضعیت استثنایی، به‌گونه‌ای روزافزون به پارادایم اصلی حکومت در سیاست معاصر تبدیل شده است. از دیدگاه او، پیدایش اردوگاه، برخلاف زندان که مبتنی بر قانون جزا است، در وضعیت استثنایی ریشه دارد و در نتیجه وضعیت استثنایی است که دموکراسی‌های غربی به دولت‌های امنیت تبدیل شده‌اند؛ شرایطی که در آن مصالح امنیتی، جایگزین اموری می‌شود که پیشتر مصالح دولت به‌شمار می‌آمدند. در الگوی هابزی حاکمیت، قراردادی که قدرت و اختیارات را به حاکم تفویض می‌کند، مبتنی بر ترس متقابل و جنگ همه علیه همه است. براساس این نظریه، دولت، نیرویی برای پایان دادن به ترس است، اما این چارچوب در دولت امنیت، وارونه می‌شود. دولت امنیت، همواره بر ترس شهروندان استوار است. در این دولت‌ها، ترس به هر قیمتی باید حفظ شود، زیرا دولت امنیت، کارکرد اصلی و مشروعیت خود را از ترس می‌گیرد؛ بنابراین، از آنجاکه دولت امنیت برای مشروعیت خود به ترس نیاز دارد، باید در صورت لزوم، رعب و وحشت تولید کند یا دست‌کم مانع تولید آن نشود (آگامبن، ۱۳۹۵، ۱۵-۱۴). براین اساس، حفظ وضعیت ترس فراگیر، سیاست‌زدایی از شهروندان، و دست‌شستن از هرگونه قطعیت قانونی، سه ویژگی دولت امنیت هستند.

ترنر با تأثیرپذیری از آگامبن و فوکو، به‌جای تأکید بر سیاست به مفهوم سنتی آن، بر زیست‌سیاست^۱ تأکید می‌کند. تحلیل ترنر از گوانتانامو، اساساً تحلیلی زیست‌سیاسی است. گوانتانامو، مکانی زیست‌سیاسی است که در آن قدرت بی‌واسطه بر حیات بیولوژیک و برهنه افراد اعمال می‌شود؛ شرایطی که در آن، موجود انسانی به حیات برهنه^۲ تبدیل می‌شود. حیات برهنه، وضعیتی است که در آن قانون و حقوق به‌تعلیق درمی‌آیند و به‌موجب آن، فرد از نظم نمادین حذف می‌شود. از نظر ترنر، پیدایش گوانتانامو، حاصل تصمیم‌گیری قانون‌گذاران کاخ سفید در وضعیت استثنایی است؛ قانون‌گذارانی که با ارائه تفسیری از قوانین حمایتی کنوانسیون ژنو، شبه‌نظامیان طالبان را از شمول قوانین حمایتی مرتبط با ارتش‌های منظم و رسمی، مستثنا کرده‌اند (ترنر، ۲۰۰۷، ۲۹۸). بنابراین، قدرت حاکمیت، آن‌گونه که نظریه پردازان قرارداد اجتماعی تصور می‌کردند، مبتنی بر اراده سیاسی نیست، بلکه بر حیات برهنه استوار است (آگامبن، ۱۳۸۶)؛ از این رو، رابطه بین دولت و سازمان‌دهی بدن‌ها یا همان زیست‌سیاست، یکی از ویژگی‌های خاص دولت و حاکمیت در عصر مدرن است (ترنر، ۲۰۰۷، ۲۹۸). براین اساس، اگرچه دولت در فلسفه سیاسی مدرن،

1. biopolitics
2. bare life

نهادی حمایتی معرفی شده است که بر پایه اراده عمومی، در پی تضمین حقوق اجتماعی شهروندان است، با این حال، دولت و نهادهای اجتماعی به لحاظ هستی‌شناسی، شکننده و ناپایدار هستند، زیرا موجودات انسانی به ندرت قادر به ایجاد نهادهایی هستند که ضمن حفظ سنت‌های موجود، خود را با تحولات و شرایط متغیر، منطبق کنند. البته چنین محدودیت‌هایی منحصر به نهاد سیاست نیست، بلکه به لحاظ هستی‌شناختی در همه نهادهایی که بشر برای مقابله با آسیب‌پذیری خویش ایجاد کرده است، دیده می‌شود؛ به عنوان مثال، نهاد خانواده که عمدتاً بر اساس کارکردهای حمایتی و عاطفی شناخته می‌شود، منبع بالقوه‌ای در روان‌نژندی کودکان به شمار می‌آید؛ بنابراین، با توجه به آسیب‌پذیری انسان‌ها و ناپایداری نهادهای بشری و همچنین وابستگی نهاد شهروندی به دولت-ملت‌ها، جامعه‌شناسی باید به توسعه نظریه‌پردازی در حوزه حقوق بشر کمک کند. چنین نظریه‌ای در عمل، مکملی برای نظریه سنتی شهروندی خواهد بود.

۷. جامعه‌شناسی حقوق بشر

ترنر (۱۹۹۳) نخستین بار در مقاله‌ای با عنوان «طرحی از یک نظریه عمومی درباره حقوق بشر»، به طور مدون به بسط و توسعه جامعه‌شناسی حقوق بشر پرداخته است. تا پیش از این تاریخ، جامعه‌شناسی تنها از طریق مطالعات شهروندی به بحث از حقوق بشر می‌پرداخت و به همین دلیل، فاقد رویکرد نظری معتبری در زمینه حقوق بشر بود (ترنر، ۱۹۹۳). ترنر، عوامل فراوانی را مانع پیدایش جامعه‌شناسی حقوق بشر می‌داند. او تسلط اثبات‌گرایی و نسبی‌گرایی فرهنگی در جامعه‌شناسی را از جمله دلایل عمده عدم گرایش جامعه‌شناسان به مطالعه حقوق بشر و عدالت می‌داند. اثبات‌گرایی، با تأکید بر جدایی «واقعیت/ارزش» و نسبی‌گرایی فرهنگی با رد هرگونه معیار هنجاری عام، از جمله موانع عمده در این مورد هستند. از سوی دیگر، جامعه‌شناسان کلاسیک با نقد حقوق طبیعی، دستیابی به هرگونه حقوق عام را غیرممکن می‌دانستند. وبر و دورکیم هر دو بر خاص‌بودگی قانون و اخلاق در جوامع مختلف تأکید می‌کردند؛ به عنوان مثال، دورکیم با تفکیک واقعیت/ارزش بر نسبی بودن قوانین و اخلاقیات تأکید داشت (ترنر، ۲۰۰۸، ۵۱۷-۵۱۸). تأکید بر جدایی واقعیت از ارزش‌ها در اثبات‌گرایی باعث شد که بسیاری از جامعه‌شناسان به مطالعه و بررسی مفاهیم هنجاری مانند حقوق بشر و عدالت نپردازند. پیامد این امر، جایگزین شدن جامعه‌شناسی شهروندی، به جای جامعه‌شناسی حقوق بشر بود. در نتیجه، مفاهیمی مانند نابرابری و شهروندی، به موضوعاتی برای مطالعه در جامعه‌شناسی تبدیل شدند؛ بنابراین، محدود شدن جامعه‌شناسی به قلمرو دولت-ملت‌ها و شهروندی باعث شد که از مفاهیم

جهان‌شمولی مانند حقوق بشر غفلت شود، زیرا برای جامعه‌شناسان، درک مفهوم شهروندی در مقایسه با حقوق بشر که مفهومی مبتنی بر هستی‌شناسی عام و جهان‌شمول^۱ است، آسان‌تر است. علاوه بر این، سازه‌گرایی، پسامدرنیسم، و پراگماتیسم نیز با دعاوی عام‌گرایانه حقوق بشر و عدالت مخالف بودند (هینس و لمب، ۲۰۱۰، ۸۱۴-۸۱۲). در این مورد واترز از منظر سازه‌گرایی، رژیم‌های حقوق بشری را برساخته‌های انسانی می‌داند که ریشه در قدرت و منافع دارند؛ بنابراین، نهادینه شدن حقوق بشر، محصول تعادل قدرت بین منافع و علایق سیاسی است. واترز بر فرایندهای اجتماعی‌ای تأکید می‌کند که از طریق آن‌ها حقوق بشر برساخته می‌شود. از نظر او، جنبش‌های اجتماعی و مطالبات مطرح‌شده از سوی گروه‌های محروم علیه دولت‌ها، از جمله عوامل مؤثر بر شکل‌گیری حقوق بشر هستند (واترز، ۱۹۹۶). از نظر سازه‌گرایان، حقوق بشر به‌عنوان یک نهاد، همانند نهادهای دیگر، رابطه ویژه‌ای با صورت‌بندی‌های تاریخی و فرهنگی در دوره‌های مختلف دارد. سازه‌گرایان، با تلقی حقوق بشر به‌عنوان یک گفتمان و سازه اجتماعی، در عمل، یافتن مبنایی عام برای دفاع از دعاوی عام و جهان‌شمول حقوق بشر را غیرممکن می‌دانند. با این حال، این نوع نسبی‌گرایی فرهنگی همواره دستاویزی برای رژیم‌های اقتدارگرا در راستای توجیه خشونت علیه کودکان و زنان زیر لوای اصالت فرهنگی بوده است. به همین دلیل، ترنر در پاسخ به واترز و سازه‌گرایان دیگر بر این نظر است که هستی‌شناسی شالوده‌گرا، نه تنها مانع آن می‌شود که حقوق بشر به شیوه‌ای مشروط و متغیر برساخته شود (ترنر، ۱۹۹۷) بلکه، مبنای عامی را برای ارزیابی و قضاوت درباره نقض حقوق بشر فراهم می‌کند، زیرا در غیاب شالوده و بنیانی مستحکم، حقوق بشر، تنها ابزاری برای اعمال قدرت و برساخته‌ای اجتماعی تلقی می‌شود (نش^۲، ۲۰۱۵)؛ بنابراین، رویکرد شالوده‌گرا نه تنها با سازه‌گرایی سازگار است، بلکه مکمل آن نیز هست. ترنر، در مقابل نسبی‌گرایان فرهنگی، با اتکا به هستی‌شناسی شالوده‌گرا به دفاع از حقوق بشر عام می‌پردازد. او جامعه‌شناسی حقوق بشر را نیازمند برخورداری از یک فرانظریه دانسته و در این راستا، جسمانیت و آسیب‌پذیری مشترک را فرانظریه جامعه‌شناسی حقوق بشر می‌داند. وی با قرار دادن حقوق بشر بر پایه بنیان‌های مادی مانند جسمانیت و آسیب‌پذیری تلاش کرد تا خلأ موجود در تفاسیر آرمانی و انتزاعی حقوق بشر را ترمیم کند. بر این اساس، از نظر ترنر، حقوق بشر را می‌توان به‌عنوان مجموعه‌ای از اصول عام و جهانی تعریف کرد، زیرا موجودات انسانی در هستی‌شناسی مشترکی سهیم هستند که در آسیب‌پذیری جسمانی و مشترک آنان ریشه دارد. آسیب‌پذیری، بنیان و شالوده بشریت است.

1. universal ontology
2. Nash

روی هم رفته، از نظر ترنر، جامعه‌شناسی متعارف، اعم از اثبات‌گرایی و سازه‌گرایی، به‌رغم تفاوت‌های بنیادین از برخی جنبه‌ها مواضع مشترکی دارند. هردو، به‌دلیل عدم توجه به جسمانیت و جنبه‌های مادی، دوگانگی ذهن/عین را تداوم بخشیده‌اند؛ هردو رویکرد، به دلایل متفاوتی، یافتن مبنایی هنجاری و عام را برای ارزش‌گذاری، غیرممکن می‌دانند؛ بنابراین، ترنر تلاش می‌کند از موضعی فرادکارتی، رویکردهای شالوده‌گرا و ضدشالوده‌گرا را در بحث از حقوق بشر با یکدیگر پیوند دهد. از نظر او، جامعه‌شناسی حقوق بشر را می‌توان بر پایه یک هستی‌شناسی شالوده‌گرا قرار داد و در عین حال نیز به معرفت‌شناسی سازه‌گرا پایبند بود. ترنر، در بحث از حقوق بشر با اتکا به هستی‌شناسی شالوده‌گرا بر عام‌بودگی جسمانیت و آسیب‌پذیری بشر تأکید می‌کند و از این طریق به بازسازی شکاف عین/ذهن می‌پردازد (ترنر، ۱۹۹۳). او همانند سازه‌گرایان، ضمن نشان دادن نحوهٔ تکوین حقوق بشر در طول مبارزات سیاسی، با کاربرد هستی‌شناسی شالوده‌گرا، استراتژی عملی، سیاسی، و اخلاقی مؤثری را برای ارزیابی هنجارین وضع حقوق بشر در جوامع مختلف ایجاد می‌کند. این استراتژی بر پایهٔ جسمانیت و آسیب‌پذیری استوار است. از نظر ترنر، قابلیت ادراک درد در میان انسان‌ها اساساً توانشی غیرزبان‌شناختی است و انسان‌ها به‌رغم تفاوت‌های فرهنگی و اجتماعی، قادر به ادراک آن هستند. تأکید وی بیشتر بر مفهوم درد است، زیرا درد در مقایسه با مفهوم رنج و تحقیر، از تغییر و تفسیرپذیری کمتری در زمینه‌های فرهنگی - اجتماعی مختلف برخوردار است. به همین دلیل، اساسی‌ترین مصداق نقض حقوق بشر، شکنجه است.

به این ترتیب، ترنر از طریق مفاهیم بدن، جسمانیت، درد، و آسیب‌پذیری، شالوده‌ای مادی و تجربی برای دفاع از دعوی عام و جهان‌شمول حقوق بشر می‌یابد. از نظر او، با در نظر گرفتن حقوق بشر به‌عنوان پدیده‌ای اجتماعی و تجربی، جامعه‌شناسی می‌تواند نقش بسزایی در گسترش حقوق بشر ایفا کند؛ بنابراین، یکی از وظایف اصلی جامعه‌شناسی حقوق بشر به‌عنوان دانشی میان‌رشته‌ای - شناسایی زیرساخت‌های لازم برای رشد حقوق بشر در جوامع مختلف است، زیرا به نظر می‌رسد که صرف آموزش حقوق بشر و انجام اعمال و کنش‌های حقوقی به‌تنهایی برای تحقق این هدف کافی نیست (هورویتز^۱، ۲۰۰۷، ۱۱۲). به همین دلیل ترنر از موضعی انتقادی بر بازسازی و پیوند دوباره اخلاق، سیاست، و تعهد اخلاقی و عملی جامعه‌شناسی تأکید می‌کند. از این منظر، رویکرد میان‌رشته‌ای، کوششی در راستای تحقق مسئولیت‌پذیری است، به این معنا که دارندهٔ دانش نمی‌تواند با استناد به اصول، مفروض‌ها، و استنادات یک دانش معین، پدیده‌ای را توضیح دهد (بحرانی، ۱۳۸۹، ۴).

ترنر، براساس چنین ارزش‌هایی، به نقد جامعه‌شناسی تزئینی^۱ یا «جامعه‌شناسی فرهنگی» می‌پردازد. او دغدغه اصلی این نوع جامعه‌شناسی را فرهنگ عمومی و تجاری می‌داند. همچنین، این نوع جامعه‌شناسی به دلیل غیرسیاسی بودن و بی‌توجهی به پژوهش‌های تطبیقی، فاقد عمق تاریخی است. از سوی دیگر، تأکید مفرط بر نسبی‌گرایی و حساسیت دوچندان به تمایزهای فرهنگی-اجتماعی باعث شده است که این نوع جامعه‌شناسی از درک عوامل انسجام‌بخش در جامعه مانند «عواطف، ارزش‌ها، اخلاقیات، و حقوق بشر» ناتوان باشد (ترنر و روژک، ۲۰۰۱، ۲۷۸). این درحالی است که تنها با اتکا به قابلیت‌های عاطفی و شناختی موجودات انسانی می‌توان به فضیلت‌های جهان‌شمول که پشتوانه اصلی حقوق بشر هستند، دست یافت.

۸. اخلاق شناختی انتقادی و فضیلت‌های جهان‌شمول^۲

از نظر ترنر، زندگی اجتماعی انسان‌ها همواره مبتنی بر احتمال و مخاطره است، زیرا موجودات انسانی به دلیل ناتوانی در کنترل و نظارت بر تصمیم‌گیری‌های کلان سیاسی و اجتماعی، آسیب‌پذیر هستند. ترنر، نقد انسان‌شناسان مبنی بر نسبی بودن آسیب‌پذیری را رد می‌کند. از نظر او، آسیب‌پذیری، ویژگی مشترک همه انسان‌ها در جوامع مختلف است. آسیب‌پذیری و درد و رنج حاصل از آن، عامل مهمی در ایجاد پیوندهای انسانی و انسجام اجتماعی است، زیرا عواطف و انسجام اخلاقی در جوامع بشری، ریشه در تجربه مشترک انسان‌ها از آسیب‌پذیری دارد؛ بنابراین، موجودات انسانی، آسیب‌پذیری خود را تنها از طریق برقراری پیوندهای انسانی و وابستگی‌های عاطفی کاهش می‌دهند. آن‌ها برای رسیدن به این هدف از تمام ظرفیت‌های عاطفی، احساسی، و شناختی خود در راستای ایجاد روابط همدلانه و مبتنی بر اعتماد استفاده می‌کنند. با این حال، هرگونه همدلی در روابط متقابل انسان‌ها مبتنی بر شناخت پیشینی طرفین از یکدیگر است. این شناخت پیشینی همواره مقدم بر واکنش‌های عاطفی است. ترنر، با تأثیرپذیری از نظریه اخلاق شناختی هگل، شناخت متقابل را پیش‌نیاز برقراری هرگونه روابط اخلاقی و همدلانه می‌داند. هگل، اخلاق شناختی را برای تحلیل روابط خواجه و بنده به کار برده است (ترنر، ۲۰۰۶، ۵۵). از نظر او، روابط اخلاقی و حقوقی تنها براساس شناخت متقابل افراد و گروه‌های انسانی از یکدیگر و در فضایی فارغ از هرگونه محدودیت (ترس و اجبار) به وجود می‌آید؛ بنابراین، رابطه خواجه و بنده، رابطه‌ای غیراخلاقی است، زیرا قدرت و نابرابری همواره شناخت متقابل و اخلاقی را دچار محدودیت و

1. decorative sociology

2. cosmopolitanism

کاستی می‌کند؛ بنابراین، انسان‌ها تنها زمانی عاملانی اخلاقی هستند که امکان شناخت متقابل و بینادهنی از یکدیگر را فارغ از هرگونه سلطه و قدرتی داشته باشند. اگرچه نظریه اخلاق شناختی هگل مبتنی بر روابط فردی است، از نظر ترنر، این نظریه الزاماً فردگرایانه نیست و می‌توان از آن برای تحلیل روابط بین گروه‌ها و اجتماع‌ها نیز استفاده کرد. ترنر به نظریه اخلاق شناختی هگل، جنبه‌ای انتقادی بخشید. بر مبنای این دیدگاه، صرف شناخت و درک دیگری در یک رابطه متقابل، متضمن وجود رابطه‌ای اخلاقی نیست، زیرا در کنار چنین روابطی باید امکان گفت‌وگو و نقد متقابل نیز وجود داشته باشد. به همین دلیل، شناخت دیگری در یک رابطه متقابل، الزاماً به معنای پذیرش باورها و عقاید طرف مقابل، یا دستیابی به نوعی اجماع و توافق نهایی نیست. با توجه به این امر، ترنر، شناخت متقابل را به معنای احترام گذاشتن و شنیدن استدلال‌های دیگری تعریف می‌کند. او شرط به وجود آمدن چنین روابطی را داشتن ظرفیت انتقادی و بازاندیشی می‌داند. از نظر او، بدون توسل به اخلاق شناختی-انتقادی، جوامع نسبتاً موفق در زمینه چندفرهنگ‌گرایی (مانند استرالیا) نیز از تضادهای قومی و خشونت‌های شهری مصون نمی‌مانند (ترنر، ۲۰۰۶، ۵۷).

با این حال، شناخت متقابل انتقادی در یک جامعه، مستلزم کاهش نابرابری‌های اجتماعی-اقتصادی بین افراد و گروه‌های اجتماعی است. علاوه بر این، بین شناخت اخلاقی-انتقادی و رشد فضیلت‌های جهان‌شمول (احترام متقابل، مراقبت، و مسئولیت‌پذیری) رابطه تنگاتنگی وجود دارد، زیرا از یک سو تحقق روابط اخلاقی، باعث رشد فضیلت‌های جهان‌شمول می‌شود و از سوی دیگر، رشد فضیلت‌های جهان‌شمول به بسط و گسترش روابط اخلاقی کمک می‌کند. ترنر از حقوق بشر را به دلیل انتزاعی بودن و مشخص نبودن وظایف انسانی و الزامات عملی، انتقاد می‌کند. این وظایف و الزامات در رویکرد ترنر، فضایل جهان‌شمول نامیده می‌شوند. او فضایل جهان‌شمول را بخش مهمی از نظریه حقوق بشر عام می‌داند و از آن به عنوان تعهدی در برابر الگوهای بردبارانه‌تر ارتباطات بین‌تمدنی^۱ دفاع می‌کند. از نظر ترنر، ما در عصر جهانی شدن، نیازمند مشخص کردن مجموعه متناظری از فضایل جهان‌شمول هستیم، زیرا هرگونه بحث از شهروند جهانی، مستلزم تعیین حقوق و وظایف جهان‌شمول و ارائه چارچوبی هنجارمند برای مسئولیت‌پذیری و کنش سیاسی است؛ بنابراین، فضایل جهان‌شمول را باید بعد الزامی حقوق بشر دانست (ترنر، ۲۰۰۱). با این حال، دستیابی به فضایل جهان‌شمول به عنوان بعد الزامی حقوق بشر، مستلزم اتخاذ اخلاق شناختی-انتقادی است، زیرا استقرار فضایل جهان‌شمول، مستلزم چیزی

1. inter-civilization

است که ترنر «کنایه روش شناختی^۱» می نامد و به معنی قابلیت فاصله گرفتن از فرهنگ بومی برای شناخت فرهنگ‌های دیگر و مراقبت و احترام به دیگربودگی است. البته این امر نه به معنای رها کردن فرهنگ ملی، بلکه به معنای حفظ نوعی فاصله بازاندیشانه از هر نوع اقتدار فرهنگی است؛ از این رو، حاکم شدن فضایل جهان‌شمول، مستلزم برخورداری از نوعی شک‌گرایی انسان‌گرایانه در مورد روایت‌های کلان است. از این منظر، جهان‌شمول‌گرایی را باید پیامد مدرنیته بازاندیشانه و جهانی شدن دانست. در نهایت از نظر ترنر، شناخت متقابل و همدلانه بر مبنای آگاهی از آسیب‌پذیری مشترک، پیش شرط ضروری نظام‌های لیبرال‌دموکراسی واقعی است. او ایده شناخت متقابل و همدلانه را به موازات دیدگاه جهان‌شمول‌گرایی توسعه داد که هر دو با اخلاق شناختی انتقادی مرتبط هستند. بر این اساس، ترنر در چارچوب نظری خود، اخلاق سیاسی کارآمدی را در راستای کاهش آسیب‌پذیری موجودات انسانی در زندگی اجتماعی مدرن به کار برده است (ترنر، ۲۰۰۱، ۱۵۲-۱۴۷).

بحث و نتیجه‌گیری

در بین جامعه‌شناسان معاصر، ترنر نقش تعیین‌کننده‌ای در جریان‌های معاصر نظریه اجتماعی و حوزه‌های مختلف جامعه‌شناسی داشته است. اهمیت ترنر در جامعه‌شناسی معاصر بیشتر به دلیل نوآوری‌های او در حوزه‌های مختلف جامعه‌شناسی است. چنان‌که برخی از این حوزه‌ها، مانند جامعه‌شناسی بدن و حقوق بشر، برای نخستین بار توسط او ایجاد شده‌اند. ترنر در مطالعات خود با تأثیرپذیری از پراگماتیسم معرفت‌شناختی، از رویکردهای نظری مختلفی برای درک مسائل اجتماعی استفاده کرده است. او با نقد مرزبندی‌های پارادایمی، تلاش کرد پارادایم‌های رقیب را در حوزه‌های مختلف نظریه اجتماعی با یکدیگر پیوند دهد. ترنر، مرزبندی‌های پارادایمی را امری تصنعی و کاذب و ناشی از تقابل‌های ذهن/عین می‌داند و با اتخاذ موضعی فرادکارتی تلاش کرد این دو سطح را از طریق تلفیق رویکردهای شالوده‌گرا و سازه‌گرا پیوند دهد. او در حوزه جامعه‌شناسی بدن، مفاهیم عمده‌ای همچون آسیب‌پذیری و جسمانیت را به عنوان ویژگی‌های هستی‌شناختی موجود انسانی مطرح کرد و از این مفاهیم برای دفاع از دعاوی عام‌گرایانه حقوق بشر استفاده کرد. ترنر در آثار خود تلاش کرد با ارائه روایتی نوظهور از مسئله نظم، پیامدهای آسیب‌پذیری موجودات انسانی را در ایجاد انسجام اجتماعی و اخلاقی نشان دهد. به این ترتیب او

1. methodological ironic

توانست با به‌کارگیری مبنایی تجربی و ماده‌گرایانه به بازسازی دعوای انتزاعی حقوق بشر پردازد. علاوه بر این، ترنر قابلیت نهادهای اجتماعی-سیاسی را در رفع آسیب‌پذیری انسان‌ها محدود می‌داند. او در نهایت راهکاری عملی، اخلاقی، و سیاسی را برای حل این مسئله مطرح کرده است که بیشتر در چارچوب اخلاق شناختی و فضیلت‌های جهان‌شمول قرار می‌گیرد. با این حال، اهمیت ترنر در جامعه‌شناسی حقوق بشر، نه تنها به دلیل دفاع اخلاقی او از دعوای حقوق بشری، بلکه به دلیل به‌کارگیری هستی‌شناسی شالوده‌گرا، در مقابل سازه‌گرایان اجتماعی است که حقوق بشر و دعوای آن را امری نسبی و تاریخی می‌دانند. ترنر در مطالعات خود، با تأثیرپذیری از دیدگاه شالوده‌گرایان، تلاش کرد با یافتن مبنایی تجربی و ماتریالیستی مانند بدن، جسمانیت، و درد برای دفاع از دعوای عام حقوق بشر، به بسیاری از انتقادهای مطرح‌شده درباره ماهیت انتزاعی حقوق بشر پاسخ دهد. براساس دیدگاه شالوده‌گرایان، قابلیت ادراک درد در میان انسان‌ها، توانشی غیرزبان‌شناختی است و انسان‌ها به‌رغم تفاوت‌های فرهنگی و اجتماعی، قادر به ادراک آن هستند؛ به‌گونه‌ای که تعلق افراد به فرهنگ‌های مختلف، تغییری در ادراک آن‌ها ایجاد نمی‌کند. در مقابل، منتقدان، به‌ویژه سازه‌گرایان اجتماعی، بر این نظرند که درد نیز همانند رنج و تحقیر، تحت تأثیر عوامل فرهنگی و اجتماعی است. به‌عبارت دیگر، درد نیز متأثر از فرهنگ و ذهنیت افراد در جوامع انسانی است؛ بنابراین، یک دندان‌درد، تنها یک دندان‌درد نیست، زیرا همواره امکان تجربه آن به شکل‌های مختلف وجود دارد؛ بنابراین، سازوکارها و مسیرهای عصبی^۱ تمام واقعیت نیستند، زیرا انسان‌ها معنای درد و نحوه تجربه کردن آن را فرامی‌گیرند. براین اساس، هنگامی که یک فرد دردی را احساس می‌کند، با شبکه‌ای از معانی ساخت‌یافته روبه‌رو می‌شود.

واترز، با نقد مبنایی تجربی و ماتریالیستی ترنر، بر این نظر است که تفسیر شالوده‌گرایانه وی از حقوق بشر، تنها تلاشی برای ترکیب جامعه‌شناسی با گفتمان اخلاقی است. علاوه بر این، بسیاری از جامعه‌شناسان، برخلاف ترنر و به پیروی از متفکران پسامدرنی مانند لیوتار و رورتی، هرگونه فراروایت کلان حقوقی را رد کرده‌اند؛ برای مثال، رورتی^۲ ضمن رد دیدگاه‌های شالوده‌گرایانه، بر این نظر است که حقوق بشر را نمی‌توان از ویژگی‌های عام و جهان‌شمول موجود انسانی، مانند عقلانیت و انسانیت، استنتاج کرد. از نظر او، فجایی مانند پاک‌سازی قومی در کوزوو، هرگونه تلاشی برای یافتن مبنایی عقلانی در رفتار انسانی را به‌طور کامل بی‌اساس کرده است. به‌زعم وی، تنها تفاوت انسان‌ها با حیوانات این است که انسان‌ها بیش از سایر جانداران با یکدیگر همدردی

1. nerve pathways
2. Rorty

می‌کنند. همین وابستگی احساسی انسان‌ها است که امکان بحث درباره حقوق را فراهم می‌کند، نه دعاوی انتزاعی درباره عقلانیت. رورتی، به‌جای اتکا به عقل روشنگری، ظرفیت عاطفی موجود انسانی مانند همدلی و همدردی را مبنایی برای استقرار نظریه حقوقی می‌داند. از نظر او، موجود انسانی به‌جای عقل حسابگر، دارای ظرفیت‌های عاطفی است؛ بنابراین، باید تلاش کنیم تا از طریق ارائه تعالیم و آموزش‌های عاطفی و احساسی به کودکان، به‌جای عقلانیت عام، انتزاعی، و فلسفی، جهان را به محیطی بهتر برای زندگی تبدیل کنیم. او تحقق این هدف را منوط به استفاده از هنر و ادبیات و غنی‌سازی آموزش کودکان می‌داند. باین‌حال، به اعتقاد ترنر، نسبی‌گرایی رورتی به‌رغم جذابیت، نابسند و ناکافی است، زیرا این فرض که انسان‌ها می‌توانند خشونت در جوامع مدرن را از طریق ارائه تعالیم و آموزش‌های عاطفی^۱ به کودکان خود مهار کنند، بسیار خوش‌بینانه و نشانگر اعتماد و اطمینان بیش‌ازحد به دموکراسی آمریکایی است؛ از این‌رو، از نظر ترنر، بحث‌های فلسفی و جامعه‌شناختی علیه نسبی‌گرایی، بخش مهمی از برنامه سیاسی برای دفاع از سنت حقوق بشر است (الیوت و ترنر، ۲۰۰۱). با توجه به این هدف، ترنر استراتژی خود را در ایجاد جامعه‌شناسی حقوق بشر، پیوند شالوده‌گرایی با سازه‌گرایی در قالب نسخه‌ای ترکیبی معرفی می‌کند. به اعتقاد وی، بدون وجود شالوده و بنیانی مستحکم، حقوق بشر تنها برساخته‌ای اجتماعی و ویژه فرهنگ غربی تلقی می‌شود. چنان‌که امروزه بسیاری از منتقدان بر این نظرند که حقوق بشر به ایدئولوژی اخلاقی امپراطوری‌ها و ابزاری برای اعمال قدرت کشورهای غربی از طریق مداخله بشردوستانه و انسانی کردن جنگ تبدیل شده است؛ بنابراین، هستی‌شناسی شالوده‌گرا نه تنها مبنای عامی برای ارزیابی نقض حقوق بشر است، بلکه در عمل، مانع آن می‌شود که حقوق بشر به شیوه‌ای متغیر و مشروط برساخته شود. روی هم رفته، رویکرد شالوده‌گرا نه تنها با سازه‌گرایی سازگار است، بلکه مکمل آن نیز هست؛ بنابراین، امکان مطالعه حقوق بشر به‌عنوان برساخته‌ای اجتماعی بدون آنکه آن را به ابزار اعمال قدرت و منفعت‌طلبی برخی از جوامع فروکاهیم، وجود دارد (نش، ۲۰۱۵).

منابع

- اوانز، پیتر (۱۳۸۰). توسعه یا چپاول: نقش دولت در تحول صنعتی (مترجم: عباس مخبر). تهران: انتشارات طرح نو. (تاریخ اصل اثر ۱۹۹۵)
- آگامین، جورجو (۱۳۸۶). وسایل بی هدف: یادداشت‌هایی درباره سیاست (مترجم: امید مهرگان، و صالح نجفی). تهران: انتشارات چشمه. (تاریخ اصل اثر ۲۰۰۰)
- آگامین، جورجو (۱۳۹۵). وضعیت استثنایی (مترجم: پویا ایمانی). تهران: نشر نی. (تاریخ اصل اثر ۲۰۰۵)
- بحرانی، مرتضی (۱۳۸۹). میان‌رشته‌ای به مثابه مسئولیت: نگاهی هنجاری. فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، ۳(۱)، ۲۰-۱. doi: 10.7508/isih.2011.09.001
- نبوی، سیدعبدالمیر (۱۳۹۵). مطالعات میان‌رشته‌ای و تکثر روش‌شناختی: برخی ملاحظات و پیشنهادها. فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، ۸(۲)، ۷۴-۵۷. doi: 10.22035/isih.2016.216
- Cockerham, W. (2005). *The Blackwell Company on to medical sociology*. Oxford: Blackwell Publishing Ltd.
- De Feyter, K., & Pavlakos, G. (2008). *The tention between group rights and human rights: A multidisciplinary approach*. Oxford and Portland, Oregon. Hart Publishing.
- Elliott, A., & Turner, B. S. (2003). Introduction: Toward the ontology of frailty and rights. *Journal of Human Rights*, 2(2), 129-136. <https://doi.org/10.1080/14754830322000078134>.
- Elliott, A., & Turner, B. S. (2001). *Profiles in contemporary social theory*. London. Sage Publication.
- Elliott, A. (2010). *The Routledge Companion to social theory*. London and NewYork: Routledge.
- Howson, A., & Inglis, D. (2001). The body in sociology: Tensions inside and outside sociological thought. *Sociological Review*, 49(3), 297-317. doi: 10.1111/1467-954X.00333
- Horowitz, L. (2007). Product review: Integrating human rights and human nature. *Contemporary Sociology*, 36(5), 420-422. doi: 10.1111/1467-954X.00333
- Hynes, P., & Lamb, M., Short, D., Waites, L. (2010). Introductoin sociology and human rights: Confrontaions, evasions and new engagements. *The Internatoinal Journal of Human Right*, 14(6), 811-832. doi: 10.1080/13642987.2010.512125
- Mauss, M. (1970). Techniques of the body. *Economy and Society*, 2(1), 70-88. Doi: 10.1080/03085147300000003
- Nettleton, S., & Watson, J. (1998). *The body in every day life*. London: Routledge.
- Nash, K. (2015). *The political sociology of human rights*. London: Cambridge University Press.
- Grear, A. (2010). *Redirecting human rights: Facing the challenge of corporate legal humanity*. Great Britain: Palgrave Macmillan.

- Frezzo, M. (2011). Sociology of human rights in the post-development era. *Sociology Compass*, 15(3), 203-214. doi: 10.1111/j.1751-9020.2011.00361
- Turner, B. S. (2006). *Vulnerability and human rights (Essays on human rights)*. University Park: University of Pennsylvania Press.
- Turner, B. S. (1995). *Medical power and social knowledge*. London: Sage.
- Turner, B. S. (1992). *Regulating bodies: Essays in medical sociology*. London and New York: Routledge.
- Turner, B. S. (2009). T. H. Marshal, Social rights and english national identity. *Citizenhip Studies*, 13(1), 65-73. doi: 10.1080/13621020802586750
- Turner, B. S. (2006). Body. *Theory, Culture, Society*, 23(2), 223-236.
- Turner, B. S. (2008). *The body and society. Explorations in Social Theory*. Oxford: Blackwell.
- Turner, B. S. (1992). *Max Weber: From history to modernity*. London, New York: Routledge.
- Turner, B. S. (1999). *Classical sociology*. London: Sage Publication.
- Turner, B. S., & Rojek, C. (2001). *Society and culture: Principles of scarcity and solidarity*. London. Sage Publication.
- Turner, B. S. (2004). *The new medical sociology: Social forms of health and illness*. New York: London. Norton and Company.
- Turner, B. S. (2001). Cosmopolitan virtue: On religion in a global age. *European Journal of Social Theory*, 4(2), 132-152.
- Turner, B. S. (2009). *The new Blackwell Companion to social theory*. Blackwell Publishing. Ltd.
- Turner, B. S. (1999). Reassessing the body: A review essay. *A Review Essay, Health, Risk, Society*, 1(2), 231-232. doi: 10.1080/13698579908407021
- Turner, B. S. (2007). The enclave society: Towards a sociology of immobility. *European Journal of Social Theory*, 10(2), 287-303.
- Turner, B. S. (1990). The interdisciplinary curriculum from social medicine to postmodernism. *Sociology of Health and Illness*, 12(1), 1-23. doi: 10.1111/j.1467-9566.1990.tb00063
- Turner, B. S. (1993). Outline of a theory of human rights. *Sociology*, 27(3), 489-512. doi: 10.1177/0038038593027003009
- Turner, B. S. (1997). A Neo-Habbesian theory of human rights: A reply to Malcolm Waters. *Sociology*, 31(3), 565-571.
- Waters, M. (1996). Human rights and the universalisation of interests: Towards a social constructionist approach. *Sociology*, 30(3), 593-600. doi: 10.1177/0038038596030003011
- Williams, S., Birke, L., & Bendelow, G. (2003). *Debating biology: Sociological reflections on health, medicine and society*. London and New York: Routledge.
- Williams, S., & Bendelow, G. (1998). *The lived body: Sociological themes, embodied issues*. London, New York: Routledge.